

Incognito

Ervaringen die de identificatie tarten

Originele uitgave

In incognito, Esperienze che sfidano l'identificazione,
Cuneo, Italië, september 2003

Deze uitgave is een Nederlands-Belgische samenwerking.

Postbus 30
9000 Gent 1
België

typemachine@no-log.org
www.typemachine.be

Augustus 2008

*Edición a cargo de Promotion de la Culture.
Impreso en Publidisa.*

INLEIDING

Dit boek gaat over onderduiken. Een aanval in het donker, een sprong in de geheimzinnigheid van het incognito, een parallelle dimensie waarin zelfs hetgeen wat gezegd kan worden toch vaak niet gezegd wordt. Omwille van discretie, angst of omdat men denkt dat het niet relevant is. Of omwille van voornamelijk politieke redenen, zoals dat in sommige milieus en in de ergste gevallen gebruikelijk is. Maar zelfs een vluchtige blik toont dat de wereld van mensen die in de clandestiniteit zitten geen verlaten wereld is; integendeel, ze wordt bewoond door levende wezens, ervaringen en ideeën die heel dicht bij de onze liggen in zowel de meest ellendige als fascinerende aspecten van onze levens, dicht bij onze meest hartstochtelijke verlangens en gepassioneerde dagdromen.

De volgende bijdragen vertellen over deze wereld. Het zijn de stemmen van de mensen ondergedoken waren, of nog steeds ondergedoken zitten, stemmen van verschillende aard en emoties, die allen hun eigen boodschap dragen. Ze vertellen over hun ervaring in een clandestiene situatie die gaat van een persoonlijke keuze tot redenen buiten eigen wil om. Voor sommigen was deze ervaring een resultaat van hun revolutionaire strijd; voor anderen, de velen die op de weg van een leven van uitbuiting en van wreedheid van grenzen niets meer te verliezen hebben, zelfs geen identiteitsbewijs, is deze ervaring een resultaat van hun sociale omstandigheden.

Het is geen ideologische keuze dat je in dit boek de namen van de auteurs niet zal terugvinden. Het is meer een kwestie van, laten we zeggen, goede smaak. Bovendien geven we er de voorkeur aan de ondergrondse ervaringen voor zichzelf te laten spreken in plaats van de identiteit van diegenen die erover vertellen. Niettemin is de identiteit niet slechts kwestie van persoonlijke gegevens, deze geschreven regels zullen onvermijdelijk sporen onthullen die leiden naar de auteurs.

Toen we besloten dit boek te schrijven, dachten we dat dit de meest oprechte en directe wijze was om de uniciteit van de ervaringen waarover het gaat te onthullen, eerder dan een theoretische of historische discussie over onderduiken zoals door revolutionaire bewegingen wordt voorgesteld. We kozen er daarentegen voor om een vorm te gebruiken die de meest persoonlijke aspecten van de clandestiene dimensie weergeeft in absolute vrijheid: de situaties die de schrijvers van de teksten ondergingen, hun bedenkingen en voorstellen, hun praktische en theoretische overwegingen.

Met grote inzet die vaak onze harten verscheurden en onze zielen raakten, hebben we een aantal gegevens en emoties weten te verkrijgen, die de lezer een 'gids' kunnen bieden; ook voor 'technische' suggesties, voor het geval hij of zij op een dag zelf in situaties zoals die op deze bladzijden beschreven staan, belandt.

Zo is het dus een 'gids'; maar het is ook een lens waardoor gekeken moet worden met meer sympathieke medeplichtigheid naar de naamloze uitgebuite, bandieten, vluchtelingen en alle agitatoren die onderdoken en die, tussen de schakels van de ketting die de planeet in haar greep houdt, nog steeds het verlangen en de werkelijkheid van een vrij leven achterna zitten.

Cuneo, september 2003

**LATEN WE
EROVER PRATEN**

*Het is vreselijk wanneer je je identiteit moet opgeven.
Samenwonen met een fijn meisje, haar dag na dag bedriegen en
een deel van je leven en persoonlijkheid verbergen.
Soms voel je een dringende nood om uit de biecht te klappen en te
zoeken naar morele medeplichtigheid, maar je kan het niet. Uit
voorzichtigheid of uit angst om niet begrepen te worden... je voelt
je leeg en verlangt naar niets bijzonders meer.*

- Horst Fantazzini

Het is niet makkelijk om over bepaalde kwesties te praten. Meer nog, het moeilijkste is om te beginnen. In het bijzonder wat mij betreft. Ik ben niet wat je een 'verhalenverteller' zou noemen, eerder het tegenovergestelde.

Ik had al nagedacht om iets te schrijven over onderduiken. Niet zozeer over mijn eigen ervaringen (ik hou niet van zelfverheerlijking) maar over de manier waarop we in ons 'milieu' clandestiniteit zien.

Laten we alle uitweidingen over de betekenis van dat woord maar achterwege laten. Tot op het moment dat ik deze - tegelijkertijd negatieve en positieve - situatie meemaakte, dacht ik dat het iets was dat mij niet aanging. Als bij donderslag bij blote hemel kwam ik erin terecht. Dat is exact hoe het gebeurt. Misschien beeld je je het anders in, maar het is gewoon zo. Van de ene minuut op de andere ben je helemaal alleen (zelfs als je bij iemand bent wanneer je voor het eerst het nieuws hoort). Of je nu onderduikt uit eigen keuze, strijdmethodes of gewoon uit pech, plots zit je in een bizarre situatie. Dat was alleszins mijn indruk. Toen ik hoorde dat er een aanhoudingsbevel tegen mij was, voelde ik me volledig verloren. Misschien zouden de dingen duidelijker zijn als we over onderduiken zouden nadenken als niet zozeer een gevolg van onze acties en manier van leven maar als pure repressie tegen diegenen die beslissen buiten de regels van het Systeem/Kapitaal te leven. Diegenen die onze levens willen regeren weten maar al te goed hoe zwaar het is plots helemaal alleen te zijn, hoe moeilijk (en angstaanjagend) het is om met anderen te praten wanneer ze angst en paranoia ervaren wanneer ze het over jou

hebben. Je moet dit alles niet gewoon bekijken als een repressieve maatregel (zoals de gevangenis, huisarrest, borgtocht, etc.) maar als een precieze methode die erop gericht is om relaties tussen individuen en situaties los te snijden. De moeilijkheden en angsten die vervat zitten in elke discussie over het onderwerp in de omgeving waar het individu dat op de loop is leefde zijn uiterst schadelijk voor de ondergedokene en uiterst voordelig voor de vijand, wie dat ook mag zijn. Ik denk dat wanneer een kameraad in de stont zit, WE EROVER MOETEN PRATEN. Als iemand in de gevangenis terecht komt kan hij post ontvangen en bezoek krijgen van advocaten en verwanten. Dit zou ook zo kunnen zijn voor diegenen die ondergedoken zijn (uit keuze of uit noodzaak), met de nodige voorzorgsmaatregelen en methodiek. Maar mensen vinden het moeilijk om daar publiekelijk en openlijk over te praten. Wanneer vrienden van mij ondergedoken waren, was ik bang om over hen te praten of solidariteitsinitiatieven te organiseren. Maar nu ik zo'n situatie zelf heb meegemaakt, denk ik dat het van vitaal belang is om er een discussie over te beginnen, in het bijzonder opdat de ondergedokenen kunnen voelen dat ze zo dicht als mogelijk zijn bij de situatie waarin ze daarvoor leefden. Ik kan je verzekeren dat dat niet altijd zo is, vooral niet in het begin.

Ik heb de oplossing voor dit probleem niet, maar ik denk dat een goede discussie en analyse (met diegenen die in de clandestiniteit gezeten hebben en allen die over deze repressieve maatregelen willen discussiëren) erg nuttig zou kunnen zijn.

Zoals ik al zei, denk ik dat het Systeem het makkelijker vindt om een aanhoudingsbevel uit te vaardigen en om diegenen die niet willen rotten in de gevangenis te dwingen tot onderduiken - eerder dan solidariteitsacties, betogingen, initiatieven, een hele hoop gedoe, etc. te moeten verdragen. Uiteraard laten de onderdrukkers dit alleen maar toe op bepaalde gelegenheden, naargelang het moment, maar ik denk niet dat deze hypothese ongegrond is.

Ik denk dat dit een erg belangrijke kwestie is omdat het Systeem alleen maar beslist om onmiddellijk te handelen wanneer het daar-

toe onder druk gezet wordt door de media en de publieke opinie. Vaak riskeert het Systeem slechte vertoningen te brengen, zoals we al zagen. Aangezien het juridische systeem dagelijks gigantische stappen zet om TOTALE CONTROLE te bereiken en aangezien haar ranzige dienaars, de televisie en de pers, eender welk nieuws dat ze aangesmeerd krijgen verspreiden, heeft het Systeem tijd genoeg om zulke situaties te controleren. Dit is ook mogelijk dankzij de verspreiding van onderwerping en conformisme in het algemeen (zelfs als er in verschillende contexten hier en daar vage signalen van heropleving te bespeuren zijn).

Als deze aspecten in overweging genomen worden, zouden mensen die in de clandestiniteit zitten kunnen beslissen er een punt achter te zetten en zichzelf bijvoorbeeld over te geven omdat ze denken dat dit beter is dan ondergronds te blijven. In tegenstelling tot sommige kameraden, beschouw ik deze keuze niet als laf.

Als je onderduikt verandert je perceptie van de situaties wanneer je leefde omdat je er van 'buitenaf' naar kijkt. Waarschijnlijk slaag je erin om wat rationaler te zijn.

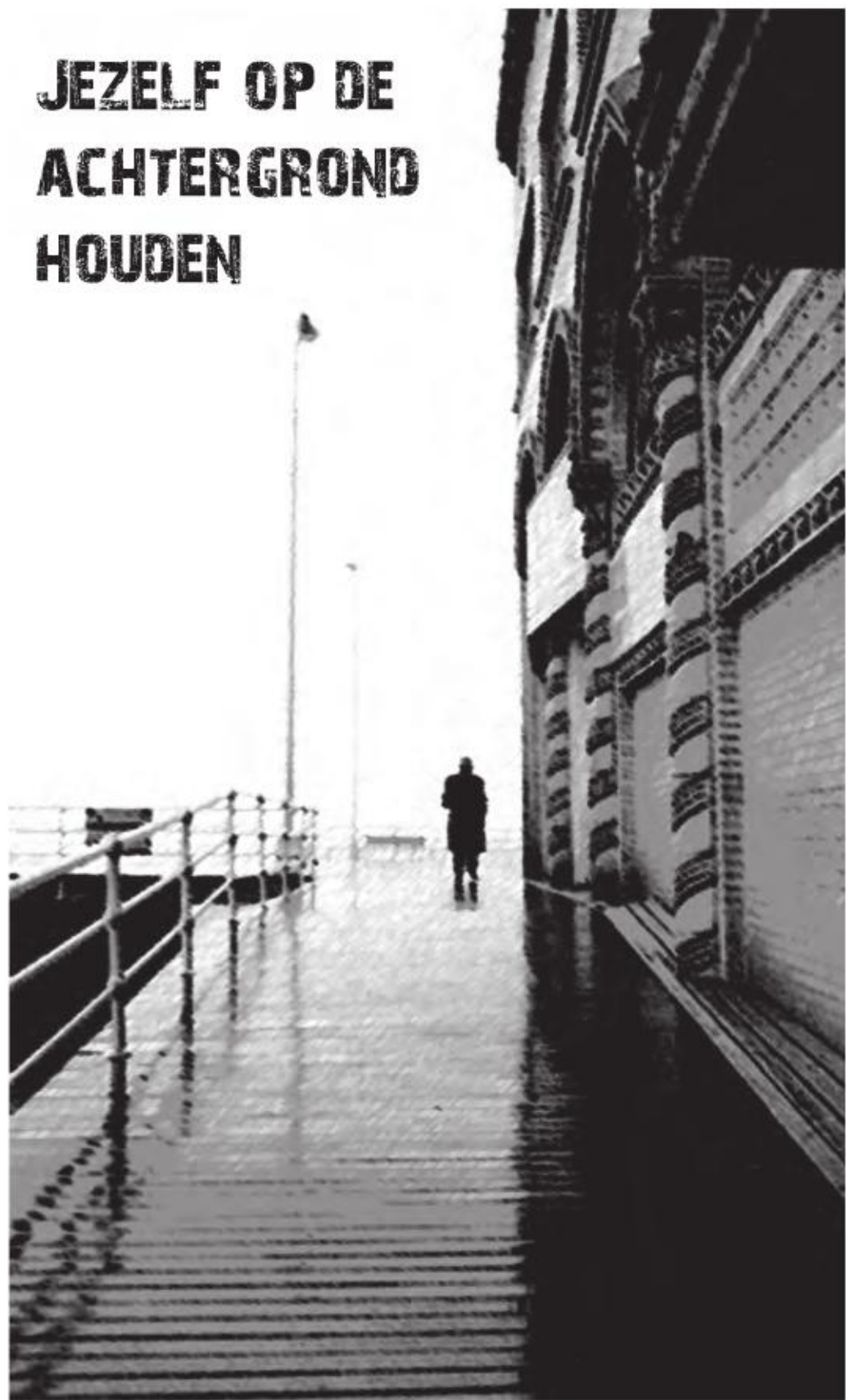
Maar het is net dat 'buitenaf leven' waardoor je je alleen voelt, je er niet toe in staat voelt om de paranoia die gepaard gaat met een clandestiene situatie aan te kunnen.

Het belang van deze enkele zinnen schuilt niet in het feit dat ze een pamflet vullen maar omdat ze ons herinneren aan de vele mensen en kameraden die, terwijl wij gaan winkelen, naar een concert gaan of leven in het algemeen, gedwongen zijn weg te blijven van de mensen en plaatsen waarvan ze houden.

Ons bewust zijn van het probleem betekent niet dat we het oplossen, maar het is een stap in de goede richting om ervoor te zorgen dat ondergedokenen en allen die misschien zouden moeten onderduiken, deze omstandigheid niet alleen beter doorkomen maar er ook toe in staat zijn om aan de zijde van hun kameraden verder te strijden.

JEZELF OP DE ACHTERGROND HOUDEN

Ik heb nooit sterk de behoefte gehad toe te behoren aan een specifiek land, met haar tradities en cultuur. Ik heb nooit wortels in mezelf voelen groeien in zo'n mate dat ze me op één plaats zouden kunnen houden. Ik denk dat dit me geholpen heeft toen ik besloot 'ondergronds' te gaan en me te verschuilen voor de bureaucratie en de wet. De eerste keer dat mijn huis werd doorzocht vroeg een politieagent me of ik het verwacht had. Mijn antwoord was ja. Ik was een anarchiste en stond als zodanig bekend bij hen, ik was dus niet verrast. Noch was ik verrast toen ik besepte dat het beter was 'om van lucht te veranderen.' Zo'n keuzes zijn een kwestie van verantwoordelijkheid. Wanneer je tegen een vijand vecht zal je zeker ook aan zijn repressieve greep willen ontsnappen, zelfs wanneer je een redelijk hoge prijs moet betalen en weg moet blijven van de plaatsen en mensen waarvan je houdt. Ik had het in overweging genomen, ik wist dat het me zou kunnen overkomen. Ik was dus niet verrast toen het echt en dringend werd. Maar ik was behoorlijk in de war, zowel omdat de werkelijkheid altijd anders is dan hoe je je haar inbeeldt en omdat ik mezelf in een situatie bevond die ik nooit verwacht had: in de clandestiniteit gaan, niet zelf of met mijn partner, maar met mijn kind. Mijn kind was in feite een paar maanden daarvoor geboren en ik stond nog onder de 'nieuwemoeder' schok toen ik begreep dat het geen zin had om mijn leven te laten ruïneren door de 'etters' van de wet. Op dat moment was er geen aanhoudingsbevel tegen mij uitgevaardigd, maar ze begonnen mij lastig te vallen nadat ze een heel dichte kameraad gearresteerd hadden en beweerden dat ze een 'Romeinse bende' geïdentificeerd hadden. Ik was niet van plan om iedere dag onder druk te staan, en besloot ondergronds te gaan. De dag na mijn vertrek kwam ik erachter dat mijn huis was doorzocht en mijn partner was lastig gevallen, wat ze nadien bleven doen, eveneens bij mijn vrienden en familieleden. Ik besepte dat ik de juiste keuze had gemaakt.

In het begin was het erg moeilijk. Zelfs als ik me, zoals ik al zei, dat moment vaak had voorgesteld, was ik er noch praktisch noch psychologisch klaar voor. Zo kon ik bijvoorbeeld nergens heen en het was niet makkelijk om een geschikte plaats te vinden. Al mijn kame-

raden waren erg bekend bij de politie en de periode was allesbehalve rustig of gunstig. Ik denk dat vele mensen echt bezorgd waren en dat solidariteit, praktische en effectieve solidariteit, niet makkelijk en dus moeilijk te vinden was. Het speet me en ik ben er nog altijd absoluut van overtuigd dat dit iets is dat kameraden in de toekomst voorzichtig moeten bediscussiëren. Ik bedoel dat we zouden moeten proberen om de minimale omstandigheden te scheppen zodat kameraden niet alleen worden gelaten met hun problemen en uitgesloten worden van al hun relaties.

Om terug te komen op mijn ondergrondse tijd; ik vond het nodig om alle dingen die me ergens 'thuis' deden voelen mee te nemen, waar we ook heen gingen: bepaalde boeken, cassettes en voorwerpen (misschien ben ik een beetje een fetisjist) die me verbonden hielden mijn vorige leven. Over het algemeen slaagden we erin niet op te vallen waar we gingen: Ik stelde mezelf voor als moeder die haar baby op vakantie nam naar gezondere oorden. Het was zomer en sommige plaatsen waren voor iedereen wel gezond! Ik speelde mijn rol heel goed; ik was heel voorzichtig met wat ik iemand wel en niet over ons vertelde en probeerde me aan mijn rol aan te passen. Ik zorgde ervoor dat er op de meest onbelangrijke details werd gefocust. Je moet in gedachten houden dat mensen (en huisbazen al helemaal) erg nieuwsgierig zijn naar het nieuwe lid van hun gemeenschap en dat je niet altijd ontwijkend kan antwoorden op de vragen (te veel vragen) die ze stellen. Je moet voorzichtig zijn omdat vragen als 'waar woon je', 'wat studeer je' en 'wat voor werk doe je' of zelfs een uitnodiging om te komen eten die je liever afslaat, vervelend kan zijn. Een onvriendelijk en asociaal antwoord kan problemen veroorzaken. Als je ondergedoken bent kan zowel gevaarlijk zijn om relaties aan te knopen als om te gereserveerd te zijn. Het is een vrij delicate situatie. Zoals ik al zei, probeerde ik om altijd hetzelfde verhaal over mezelf te vertellen maar ik probeerde ook geen beeld van mezelf te geven dat té verschillend was van wie ik eigenlijk ben. Ik bedoel dat je op lange termijn (ik heb 6 jaar ondergedoken gezeten) onmogelijk is om volledig anders te zijn dan hoe je

bent. Het was bijvoorbeeld oké om een moeder te zijn die zorg droeg voor haar kind, maar ik kon geen beeld van me geven alsof het mijn enige streven was om gewoon een moeder te zijn! Mijn meningen, overwegingen en manier van zijn konden niet volledig onderdrukt worden zelfs als ze op een zachtere en minder duidelijke manier tevoorschijn kwamen. In het begin was dit één van de moeilijkste aspecten om mee om te gaan aangezien ik net moeder geworden was. Die situatie op zich brengt al vele tegenstellingen voort die niet gemakkelijk op te lossen vallen. Soms werden de angst en de bezorgdheid te sterk en dan dacht ik dat ik het niet lang meer zou volhouden. Vaak moest ik plots weglopen van de plaats waar ik verbleef door het smerige werk van de media (één van de televisieprogramma's die me angstig en kwaad maakten was 'Chi l'ha visto' [*Wie heeft hem gezien?*, een populair televisieprogramma waar publieke medewerking wordt gevraagd bij de opsporing van vermisten]) of omdat de vader van mijn kind gevolgd werd (die ondertussen zijn gewone leven verderzette en me af en toe zag). Daarom kwamen mijn zinnen vaak uit het niets, ik had ze niet gepland. Ik vertrouwde vaak op mijn zesde zintuig (wat ik nog steeds doe). Dit volstaat niet als het niet vergezeld is van de grootste aandachtigheid. Wanneer ik voelde dat het tijd was om te veranderen, pakte ik in zeven haasten mijn spullen en ging naar een tijdelijk onderkomen tot ik een meer duurzame en vertrouwbare situatie gevonden had.

Mettertijd besepte ik dat mijn eerste keuze (een tijdje onderduiken om te begrijpen wat het gerecht wilde) mijn enige keuze zou worden. Het spelletje 'laten we eens zien of ik hen kan bedriegen' zou verdergaan. Mijn relatie met de vader van m'n kind verslechterde, de afstand tussen ons groeide alsmaar meer. Het is onmogelijk om een liefdesrelatie levend te houden als de betrokken personen niet dezelfde keuze maken om onder te duiken. De twee levens worden onvermijdelijk verschillend en de momenten samen worden beladen met spanning omwille van de risico's die je loopt. We beslisten om uiteen te gaan en ik besliste om de grote stap te zetten: mijn kind en ik zouden ver weg gaan.

Op dit moment moest ik overwegen welke plek het meest geschikt zou zijn. Eerst en vooral nam ik de mogelijkheid in overweging om in de straten te kunnen wandelen zonder het risico te lopen onmiddellijk als buitenlander herkend te worden en dus tegengehouden te worden door de politie. Ik had een wereldstad nodig waar ik zo anoniem mogelijk kon verblijven. Ik moest ook contacten met kameraden vermijden opdat ik niet herkend zou worden. Verder zou een baby de dingen ook moeilijker maken. Vroeg of laat zou ik het risico lopen in het web van de bureaucratie verstrikt te raken, of het nu omwille van gezondheidsproblemen, school of de nood om mijn kind normale sociale relaties te garanderen was. Ik moest dus een plaats vinden waar er structuren zijn voor onofficiële inwoners, de zogenaamde illegalen zonder verblijfsvergunning. Een plaats waar de sociale basisnoden van een buitenlander gegarandeerd konden worden en waar ik kon rondlopen zonder het risico te lopen willekeurig tegengehouden te worden door de politie (met andere woorden, zonder directe reden). Een plaats waar ik kon buitenkomen zonder noodzakerlijkerwijs een identiteitskaart op zak te hebben en waar het mogelijk was om een manier te vinden om te overleven. Ik koos de plaats en vroeg aan wat vrienden van vrienden om me tijdelijk te herbergen tot ik kennis over de omgeving en het vermogen om zelfstandig te leven verworven had. Ik besloot dus erop uit te trekken en stak de grens over zonder mijn kind die later naar mij gebracht werd. Deze scheiding was vreselijk, net zoals de angst om niet te scheiden. Ik stak de grens over met een rugzak op m'n rug. Ik stak tot m'n middel in de sneeuw. Ik herinner me dat ik op dat moment erg opgewonden was. Ik ontdekte een kracht en vertrouwen die ik maar zelden tevoren ervaren had. De overtocht lukte. Nadat ik die verdomde grens had overgestoken, dronk ik een cappuccino in een vreemd land. Ik hoopte alleen maar dat mijn kind snel en zonder moeilijkheden bij me zou geraken. Ik bleef twee dagen bij een erg dichte kameraad, daarna nam ik de trein naar mijn eindbestemming. Ik kwam op een prachtige morgen in mei aan. Hoewel ik in het noorden was, was het warm en aangenaam. Dit leek me een goed voorteken. Een week later kwam mijn kind. Ik voelde me

veiliger en meer vastberaden nu ik uit Italië weg was. Desondanks besepte ik dat deze situatie gevaarlijk ontspannen kon worden, wat ik absoluut moest vermijden.

Dus begonnen we opnieuw... Ik wist niet hoe lang het zou duren, maar ik deed mijn best om onze vrijheid zo lang mogelijk te rekken. Ik denk dat in situaties als deze je beter niet te lang op dezelfde plaats blijft, zelf als alles goed lijkt te gaan. Je kunt nooit voorkomen dat je sporen achterlaat wanneer je te lang op éénzelfde plaats blijft (in Europa tenminste). Je moet je regelmatig verplaatsen en ik had ervoor gekozen dat niet te doen. Dat was niet te wijden aan berusting. Zoals ik eerder zei, betekent het maken van keuzes het nemen van verantwoordelijkheden en ik had er ook voor gekozen een kind te hebben. Ik wilde hem niet betrekken bij plotselinge transformaties en veranderingen die alleen mij aangingen. Ik had ook periodes van acute eenzaamheid. Ik was bang voor liefdesrelaties omdat ik niemand vertrouwde en ik kon geen kameraden vinden waarmee ik rebelse keuzes kon delen. Maar ik was niet nostalgisch aangezien ik erin geslaagd was mijn nostalgie naar mensen en plaatsen te overstijgen. Ik overtuigde mezelf ervan dat alles goed zou komen en dat ik in een pauze voor onbepaalde tijd leefde. Deze pauze was het echter waard om intens geleefd te worden. En eigenlijk mis ik vandaag de dag de mensen, de plaatsen en de momenten die ik gedurende deze lange en erg emotionele reis tegengekomen ben. Ik kan er niets aan doen: het is niet dat het de beste tijd van mijn leven was (in het bijzonder omdat mijn leven nog niet gedaan is!), maar het was zeker wel een periode tijdens dewelke ik het beste begreep wie ik was en hoe ik moest omgaan met het leven. Ik begreep eveneens dat leven voorbij de regels, de normaliteit, zonder naam, achternaam of adres en een vals paspoortnummer de creativiteit, verbeelding en waardigheid stimuleert en dat je het ertoe breng terug te pakken wat van jou is. Tijd is van jou, het kiezen en moeilijkheden doorkomen is van jou, de keuze om de kat of de muis te spelen is van jou, het moment waarop je 'Stop!' zegt is van jou.

En dit is allemaal ook voor jou... waar je ook bent.

VAN TERUGSLAG NAAR VOORUITZICHT OP LEVEN

Mijn leven in de clandestiniteit begon in 1980 en het was eerder Meen noodzaak dan een vrije keuze. Op dat moment was dat behoorlijk moeilijk omdat politie-informanten opdoken als paddestoelen in de herfst. Het was te danken aan enkele van deze walgelijke mensen, dat ik (niet zonder moeilijkheden) het huis van mijn ouders in de buitenwijk van de stad waar ik geboren ben, moest verlaten. Het was totaal niet het juiste moment, ik had nergens om heen te gaan en angst en onder mijn vrienden en kameraden heerste terughoudendheid. Velen hadden al een bezoekje van de politie of de carabinieri gehad, vele anderen hadden al in de bak gezeten en zij die 'schoon' waren vreesden voor hun eigen veiligheid... En daar hadden ze gelijk in. Wanneer je iemand in huis nam die op de vlucht was liep je het risico aangeklaagd te worden voor 'gewapende groep' en veroordeeld te worden tot vele jaren gevangenis. Ik herinner me nog de vele deuren van kameraden waarop ik heb geklopt en hun verbazing en wanhoop: "We kunnen je niet helpen." Het ergste moment is wanneer je erachter komt dat je nergens hebt om naar toe te gaan om de nacht door te komen. Natuurlijk kan je niet naar een hotel gaan zoals een normaal persoon. In het begin bracht ik mijn dagen en nachten door in treinen: ik nam de trein Milaan-Reggio Calabria van 17u30 en kwam 22 uur later op mijn bestemming aan, stapte uit en nam een andere trein terug naar Milaan. Dat deed ik dagenlang en het was zwaar, maar ik had tenminste een - immer bewegend - bed en een dak boven mijn hoofd. Het was hoe dan ook geen oplossing, het was iets tijdelijks (en gevaarlijks, want de politie controleert regelmatig papieren op de stations) in afwachting van iets beters. Ik was dus niet voorbereid om op de vlucht te slaan. Ik kwam juist uit de San Vittore gevangenis, waar ik maar zes maanden had gezeten en werd vrijgelaten wegens het verstrijken van de legale termijn. Ik had een eenvoudige baan geregeld als vertegenwoordiger voor gereedschappen. Ik verdiende niet veel en gaf al mijn loon weg aan mijn ouders. Ik kon dus niet genoeg geld sparen om een rustige periode in de clandestiniteit veilig te stellen, wat toen wel het beste was geweest. Het was niet makkelijk om iemand te

vinden die een flat voor je wil huren of om geld te vinden om van te leven. Het moeilijkste was niet zozeer het vinden van een huisbaas, maar wel het geld om van te leven als gezochte persoon, wat een hoop kost, geloof me! Een eenvoudig loon stelt je niet in staat om genoeg te sparen om ontspannen ondergronds te gaan wanneer die tijd is gekomen. Een oplossing was banken overvallen, maar toen ik van huis ging had ik geen wapens, geen papieren en erg weinig geld op zak. Onder zulke omstandigheden kun je niet lang in vrijheid blijven. Ik kon slechts rekenen op enkele gewapende organisaties die ik al kende. Ik had geluk, als ik het zo zeggen mag. Ik kende enkele kameraden die me konden helpen, maar slechts onder voorwaarden waarmee ik niet akkoord kon gaan zoals me aansluiten bij hun organisatie en ervoor werken als militant. Dus, na een korte pauze om na te denken, keek ik wanhopig uit naar andere oplossingen. Ik wilde me niet aansluiten bij een organisatie aangezien degene waar ik bij hoorde en had opgericht met andere kameraden, de P.A.C. (*Proletari Armati per il Comunismo*; Gewapende Proletariërs voor het Communisme), ontmanteld was na arrestaties en identificatie van het merendeel van de leden. Ik had geen zin om me aan te sluiten bij een andere. Deze situatie van instabiliteit duurde zes maanden. Vaak vond ik onderdak bij kameraden thuis, maar dat duurde slechts twee of drie dagen. Zoals een goede kameraad van me altijd zei: "gasten beginnen te stinken na drie dagen". Dus trok ik rond, steeds wanhopiger op zoek naar een hol om in te wonen en met geld geholpen door oude kameraden. Uiteindelijk, toen ik het 't minst verwachtte, vond ik de manier om niet afhankelijk te zijn van anderen. Dit is de essentie: niet afhankelijk te zijn van dat waar je niet voor gekozen hebt. Je moet je voorbereiden om ondergronds te gaan voor je de oorlog met het systeem aangaat... Ik denk niet dat ik overdrijf. Wat ik tot nu toe heb beschreven is duidelijk een bijzondere situatie: de conditie van clandestiniteit als een terugslag die ik op een traumatische en plotse manier moest zien doorkomen. Maar het probleem is breder wanneer je alle aspecten bekijkt: gedwongen zijn onder te duiken, op de vlucht te slaan, weigeren je aan te sluiten bij

een organisatie wiens ideologie jou niet eigen is, op zoek te zijn naar onafhankelijkheid als manier om de strijd waarin je gelooft voort te zetten, om geld te hebben, om de middelen te vinden om dat allemaal te bereiken.

In het begin vond ik het ondergrondse leven erg zwaar en zinloos daar ik in een situatie van totale onzekerheid zat. Maar op lange termijn vond ik de juiste balans, bijvoorbeeld een kleine groep kameraden die in staat was grote operaties uit te voeren en sterke aanvallen uit te voeren tegen het economische en politieke systeem, met een perfectie die leek op die van de grote organisaties. In de jaren 80 (en vandaag) konden goede resultaten worden behaald met kleine groepen van drie of vier kameraden die een militaire voorbereiding achter de rug hadden en essentiële informatie verzameld hadden. Elk aanvalsproject zou anders onmogelijk zijn geweest.

Wanneer je in de clandestiniteit zit, hetzij uit keuze, hetzij uit noodzaak, voer je oorlog met de Staat. Als je gewoon over straat wandelt met een kapotte identiteitskaart moet je een snelle keuze maken als wanneer je tegengehouden wordt: wegrennen, opgeven of reageren. Je kunt je de consequenties van de eerste twee mogelijkheden wel voorstellen, wat de derde betreft kan alleen je vaardigheid en ervaring je redden.

Het is niet zo dat gezochte personen alleen zijn, het is wel zo dat ze zich alleen voelen. Het is slechts een tijdelijk gevoel dat verdwijnt zodra je papieren op zak hebt die je je veilig doen voelen. De wereld hoort ons toe. Het voordeel van onze tijd is dat je altijd overal goed geïnformeerd over kan zijn, gezien het feit dat je verplaatsen van de ene plek naar de andere slechts een kwestie van uren is... indien je goede papieren hebt.

Het probleem is om relaties te behouden. Het is zeker dat wanneer je een partner hebt er maar twee keuzes zijn: of je partner komt met je mee, of je moet voorgoed uit elkaar.

Het is onmogelijk om elkaar af en toe in het geheim te zien. Afgezien van de versprekingen en fouten die je kunt maken, de politie en carabinieri vinden je door systematisch de mensen die dicht bij je

staan (ook ouders en familieleden) te schaduwen. Als je besluit om kat en muis met ze te spelen, zal je zeker snel in de bak belanden. Is ondergronds leven zinvol? Ik denk het wel. In deze tijden van oorlog wil het systeem globalisering en één manier van denken aan iedereen opleggen. Repressie evenals de militarisering van de hele wereld neemt toe. Het Amerikaanse imperium probeert oorlog te voeren met iedereen die, op welke manier dan ook, zich tegen hun dominante beleid opstelt. Het militaire budget is onder Clintons presidentschap in zes jaar tijd met 70% gestegen. De EU gaat dezelfde richting uit en heeft een leger bijeengebracht dat gespecialiseerd is in militaire operaties ter bescherming van Europese multinationals, waar ook wapenhandelaars tussen zitten die landen zullen dwingen enorme hoeveelheden wapens aan te kopen. De Verenigde Staten zijn de voornaamste vertegenwoordigers van deze tendens, omdat ze weten dat ze anders niet in staat zijn om hun serieuze economische problemen en nationale schulden onder ogen te zien. Natuurlijk hebben ze geen zin om te betalen voor hun economische crisis en dwingen ze andere landen tot paranoïde verbond, dat bij elkaar wordt gehouden door de angst dat er in de derde wereld een groot front tegen hun wereldwijde overwicht kan worden gecreëerd (zie de post-11 september situatie). Laten we in ons achterhoofd houden dat het voornaamste doel van de Westerse wereld het creëren van een instabiele en explosieve situatie is om de militaire interventies van de NAVO te rechtvaardigen en elke sterke staat die ze niet kan manipuleren te vernietigen. Individuen en volkeren die zich niet onderwerpen aan het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de CIA komen in de problemen. Het is duidelijk dat deze strategie voor wereldoorlog al is begonnen: de Verenigde Staten zijn met steun van de NAVO in actie gekomen in verschillende gebieden, fundamenteel in hun strategie omdat het representatief staat voor Washington's militaire superioriteit tegenover haar bondgenoten.

In deze context wordt de repressie sterker met de volledige goedkeuring van zowel linkse als rechtse politieke partijen (die beiden

verkiezingen winnen), ook te danken aan mediacampagnes die worden gevoerd door de vier media-agentschappen die de internationale politiek beheersen. De informatie die ze verspreiden op zich is al een oorlogsverklaring en het is onmogelijk om neutraal te blijven. Hun informatie bestaat uit leugens en ze stellen repressieve wetten voor als een absolute noodzakelijkheid. Wanneer ik de pers lees, tv kijk of naar de radio luister, begrijp ik niets van wat er gebeurt, en dat is erg gevaarlijk. De Staat heeft nieuwe strafwetten en nieuwe repressieve methoden geïntegreerd die aangeven dat ze wil vechten. In Spanje bijvoorbeeld, houdt het nieuwe strafrecht geen rekening met het terrorisme van de Staat, alleen dat wat de Staat aanvalt (gebouwen of mensen). Op hetzelfde moment wordt er een indrukwekkend aantal arrestaties verricht tegen mensen die zelfs vreedzaam demonstreren en worden er zware straffen uitgedeeld... Bijvoorbeeld 10 jaar voor het in de fik steken van vuilnisbakken (zoals de nieuwste wetten voor jeugdige 'delinquenten' die in Baskenland werden aangenomen). Repressie richt zich daarom op groepen en individuen die staan voor rebellie tegen het systeem in het algemeen. De boodschap van de machthebbers is duidelijk: leer er maar mee leven, anders eindig je in de bak (of dood) met de ergste isolatie-omstandigheden. Gezien het feit dat de strijd op straat haar kracht verliest, zullen we uiteindelijk geen keus meer hebben dan ondergronds te gaan en ons in kleine affiniteitgroepen te organiseren.

Tot slot vertel ik je: ik heb me alleen echt vrij gevoeld toen ik in de clandestiniteit zat.

REISAANTEKENINGEN

Bediscussieer ideeën, acties en projecten van mensen die vrij willen zijn met anderen die vrij zijn, in tijd en ruimte, in de eindeloze strijd tegen de kanker van autoriteit. Eindeloos als die is, verandert die voortdurend en veranderen ook gezichten, spanningen en perspectieven.

Het is een wervelwind en jij staat in het midden van de cycloon, op handen en voeten, in een diepe val, je probeert de windstoten af te weren en vast te houden aan een offensieve positie, je neemt een weg waarvan velen denken dat die het niet waard is af te leggen. Ze denken dat je niet zal slagen omdat al te veel mensen het hebben geprobeerd... en waar zijn de resultaten van die vele inspanningen en pogingen?

Misschien weten zij die echt uitdaging van de vrijheid zijn aangegaan het antwoord, in het spoor dat de stappen verbindt van diegenen die vijanden waren, zijn en zullen zijn van opgelegde regels en bevelen.

Wie weet wat voor geheime vreugde en overwinningen zij koesteren. Of misschien gewoon een hardnekkig verlangen om door te gaan, zichzelf en de rest blijven op het spel te zetten. Een aansporing om deze strijd zonder reserves aan te gaan en om zo de moed te vinden die aan anderen voor te stellen. Dit betekent dat de vrijheid in je voetspoor en motivaties moet worden gesmeed en geleefd in de eerste persoon, het kan niet uitgesteld worden naar een glorieuze toekomst.

Vandaag, in een wereld van slaven, banken, wetten en kettingen, bestaat mijn vrijheid. Ze ligt op de scherpte van de ervaring.

Niemand klimt zo hoog als diegene die zijn doel niet kent.

- Cromwell

Reizen kan verschillende dingen betekenen in het leven.

Er zijn eentonige reizen, die langs de sporen van het dagelijkse overleven eindeloos herhaald worden en miljoenen mensen naar de tempels van de uitbuiting brengen.

Overdag en 's nachts, door het platteland of de buitenwijken die zijn besmeurd door de rook van de fabrieken en de droefheid van vervreemding; duizenden uren en duizenden kilometers die niets ver-

anderen... Dezelfde walgende gezichten, smerige ruiten en rituelen die worden herhaald tot vlees en ziel opgebruikt zijn.

Het is het ritme van de uitbuiting, het is een wereld die gedomineerd wordt door kunstmatige en dode behoeften en ambities, die al het natuurlijke en gebalanceerde uit de weg ruimt dat het menselijk ras met honderden jaren van hard werk en vindingrijkheid voor zichzelf bevochten heeft in haar confrontatie met de natuurelementen en de andere levende wezens op de planeet, en tijdens honderden jaren van strijd tegen de ongelijkheid die andere menselijke opgelegd hebben aan hun naasten.

Tegenwoordig is wat wereldwijd betekenis geeft aan ons bestaan het consumptisme: consumeer, consumeer en consumeer nog. Het maakt niet uit of het product materieel of intellectueel is, noch maakt de kwaliteit iets uit, wat telt is dat het uit onze portefeuille kan worden betaald. Het belangrijkste is dat de economische machinerie, die spullen produceert en commercialiseert die vooral nuteloos en schadelijk zijn, maar verleidelijk zijn op de markt en voor een te bereiken doel staan, blijft functioneren.

Voorwerpen, voedsel, ervaringen, kilometers, land en cultuur moeten worden geconsumeerd om mensen tevreden te stellen met de wijze waarop ze hun dagen doorbrengen.

Het is dezelfde mentaliteit die toerisme fascinerend maakt, zelfs al worden de afstanden die moeten afgelegd worden en de plaatsen die bezocht moeten worden samengesteld in geprefabriceerde pakketten waarvan de duur al van te voren gekend is indien er zich geen onvoorziene onaangename gebeurtenissen voordoen. Ontspanningsmomenten in de dagelijkse routine waarmee mensen hopen net genoeg stimulans te vinden die hen ervan moet weerhouden niet voor eens en altijd hun koffers te pakken, alleszins tot aan de volgende vakantie.

Eigenlijk levert de toeristische industrie, bijvoorbeeld de transformatie van reizen en het plannen van gebied, grondstoffen en productie tot commerciële waar voor deze doelen, een aanzienlijke dienst aan het behoud en reproductie van de kapitalistische ramp. Aan de ene kant creëert en verspreidt het de markt in gebieden die anders niet

uitgebuut konden worden (hetzij door hun natuurlijke kenmerken, hetzij door specifieke demografische of menselijke condities), aan de andere kant garandeert het dat reizen beschermd is tegen het risico van het onvoorspelbare dat misschien iemands bestaan echt zou kunnen veranderen.

En voor mensen die aan een plaats gebonden zijn, is er altijd nog de optie van comfortabel reizen vanuit de zetel om je ongenoegen te verdiepen door het verbruik van TV of bepaalde middelen - legaal of illegaal, dat maakt geen verschil..

En je komt op krachten

opnieuw

nu er een nieuwe dag aanbreekt

en wie weet welke wegen je zult nemen,

welke gezichten, omhelzingen en nieuwe vluchtavonturen

je tegen zal komen, één voor één.

Je staat in het midden van de storm

en dat maakt iedere dag en nacht

tot de grootste emotie die je kan ervaren.

Middernacht, 19-20 februari

Maar er zijn reizen die onze gewoonten en zekerheden verstoren. Niet alleen de onze, maar ook die van de gehele cultuur die onvermijdelijk onze levensaanpak heeft geconditioneerd, vanaf de dag dat we geboren werden tot de dag dat we het erbij laten.

Over dit soort reizen wil ik praten.

Dit zijn reizen zonder terugkeer omdat, zoals anderen me hebben verteld, terugkeren op je passen of wederkeren naar de plaats waar je begonnen bent simpelweg een ander avontuur, een andere tocht is.

Dag voor dag, stap voor stap, ontmoet je sensaties en plaatsen, gezichten en ervaringen die je doen begrijpen wie je bent en wat je omgeeft. Het is een ontdekking die je manier van zijn verandert en houdingen versterkt die je nooit meer kwijtraakt. Tegelijkertijd biedt het je ervaringen die je kunnen dooreen rammelen en die je voorbij deze 'zekerheden' brengt.

Een reis waarbij niets van te voren in kaart is gebracht en gedurende die reis komen al je waarheden naar boven en tot bloei, de waarheden die je voor jezelf ontwikkelt en die je doen handelen. Waarheden die constant in twijfel worden getrokken en sterker of zwakker worden door de stoten van onze meedogenloze kritiek. Intuïties, ideeën en sterk vertrouwen waarmee je omgaan moet, waarvoor je met elkaar vecht en waarmee je uiteindelijk samen met waarheden van anderen gemeenschappelijk op pad gaat. Dit zijn de criteria die de betekenis van onze reis bepalen, die ons laten zien waar we moeten kijken, waar we heen moeten, wie aan onze kant staat en wie onze vijand is.

Ik heb het over de waarheden die de confrontatie en groei stimuleren, ver verwijderd van de monsterlijke Waarheid die voor iedereen hetzelfde is, het sociale en ethische dogma dat op voorhand opgelegd wordt en de andere waarheden vreest en bestrijdt.

*Open een deur en de wereld kijkt je aan.
 In al haar nuttigheid en ellende.
 Maar je ontdekt dat je je afvraagt wat
 dit gigantische moeras kan hebben verstoord
 Hoeveel geluk zal je hebben in je race tegen de tijd.
 Hoeveel zetten heb je nog te spelen.
 Je vraagt jezelf dit af en
 het antwoord onthuld dat de vele wegen
 allesbehalve opgebruikt zijn.
 De volgende stap,
 een kruispunt,
 onverwachte hellingen
 en je weg wijst zich vanzelf uit
 met alle bewijzen en zekerheden
 die je in staat stellen verder te gaan.*

Eind oktober

Je moet altijd voorbereid zijn om nieuwe situaties onder ogen te zien. De werkelijkheid waarin je je begeeft, verandert voortdurend.

Soms leiden deze veranderingen je naar paden die je in het beste geval alleen in je verbeelding bewandelde.

Dit kan iedereen overkomen... maar zeker diegenen die het verlangen koesteren om tegen regels en regimes aan te schoppen en hun vandaag's en morgen's openstellen naar andere manieren van leven, sociale relaties en manieren om te krijgen en te verkrijgen wat ze nodig hebben, als individuen en als leden van een gemeenschap. In dit geval neemt de kans dat het pad dat genomen wordt voorbij de codes van beschikbaarheid en identificatie gaat, aanzienlijk toe. Dat is bewezen door de ervaringen van zij die zich hebben ingezet in de strijd voor vrijheid, met alle betekenissen die deze woorden in tijd en ruimte bevat hebben.

Het is een pad waarop je jezelf kunt tegenkomen omdat het het enige is dat nog overblijft. Maar het kan ook een keuze zijn die gemaakt is om je behoeften, projecten en verlangens op je eigen ritme te volgen.

*Vandaag weet ik dat het moeilijk is om die bruggen te verbranden
maar het is mogelijk.*

*Het is als een verovering van jezelf en
van je kunnen;*

*een verovering die stap voor stap je overtuiging
en het vertrouwen in wat je denkt sterkt,
in wat je wil dat mogelijk is,*

in wat je met vastberadenheid en enthousiasme creëert.

De vrijheid die ik vandaag inadem

komt van deze stilte

en de rusteloosheid van verwijderd te zijn van mijn gewoonten.

25 april

Er zijn regels, overeenkomsten, blaadjes papier en technische ontwikkelingen die het heden organiseren naar de noden van productie en sociale beheersing die ontwikkeld wordt door de heersende Macht.

Er zijn momenten dat dit allemaal te verstikkend is voor diegenen

die deze enorme gevangenis op willen blazen. Dan heb je andere plaatsen, vaardigheden en dimensies nodig om in te leren bewegen. Het is de dimensie van geheimzinnigheid, een reeks aan middelen, relaties, projecten en acties die je aan zet doen blijven en die je sterken in de mogelijkheid om in te grijpen zonder identificeerbaar, controleerbaar en dus lokaliseerbaar te zijn. De dimensie van geheimzinnigheid loopt parallel met hoe we het bestaande normaliter zien, het dringt erin door of gaat er weg van naargelang onze noden en doelen.

13:28

Ik zit op de trein. Ik heb de laatste schaduwen, die me nog enkele honderden kilometers ver volgden, achter mij gelaten na een sprint tussen de rekken van een supermarkt met twee uitgangen en een plotse rit op twee bussen naar de buitenwijken. Treinen stoppen eveneens in de buitenwijken en er zijn minder camera's die je ook makkelijker kunt ontwijken. Niemand volgt me en in mijn portefeuille zitten papieren met details die mij niet toebehoren. Een nieuw kapsel, een bril, wat anonieme kleding en het is niet meer ik. Voor ik deze trein pakte, nam ik zo'n tas mee die je beter niet in huis hebt. Ik heb wat ik nodig heb en dankzij de voorzorgsmaatregelen die getroffen heb, weet ik dat ik niet het risico loop ergens op een zeer onveilige controlepost te belanden, tenzij er iets heel ongelukkig gebeurt. Ik ken mijn route, zelfs als ik wegen moet nemen die ik nooit eerder heb begaan en plaatsen moet bezoeken waar ik nooit geweest ben. De reis van iemand op de vlucht is niet zoiets als even een onderbreking nemen van de dagelijkse routine. Waar je ook aankomt, je moet onmiddellijk begrijpen hoe de omgeving waar je je begeeft in elkaar steekt. Je moet de omstandigheden opzoeken die je noden op die plaats het best tegemoetkomen. Je poogt de gevaren en kenmerken te zien die bruikbaar zijn. De route die je neemt is een foto-album waarin je strategische punten plakt, ondergrondse passages en straten met éénrichtingsverkeer, de huizen van vrienden,

discrete kroegen, hotels waar niet naar papieren gevraagd wordt en parken waar je kunt kamperen zonder dat iemand je opmerkt. Ik ben er nu, een onbekende tussen onbekenden en ik weet heel goed wat ik wil doen. Een verkeerde zet, een woord uitgesproken op het verkeerde moment, een verdachte blik of gebaar dat teveel aandacht naar mij trekt: dit zijn de vergissingen waarop ik moet letten ze niet te maken als ik geen gevaar wil lopen. Het is belangrijk nu te blijven bewegen, vastberaden maar zelfverzekerd, als een vis in het water. Hier is hij. Mijn gids wacht me op onder de klok op het plein. Hij begint een paar meter voor me uit te lopen, aan de andere kant van de weg. Ik volg hem en weet dat ik vanop afstand bekeken wordt door andere ogen, vrienden en medeplichtigen. Goed, ik denk dat een reis als de-gene die we gaan ondernemen, fascinerender is in gezelschap.

Een reis die wordt ondernomen door iemand op de vlucht is absoluut niet zorgeloos. Er zijn verraderlijke momenten en je moet altijd rekening houden met de mogelijkheid op een gedwongen terugkeer naar de situatie die je ontvlucht bent, met alle gevolgen van dien.

Je leert te leven met de mogelijkheid de dood, meer dan in andere omstandigheden, tegen te komen. Een dergelijke situatie is niet zo onwaarschijnlijk in de context van een openhartige strijd tegen de Macht en haar bewakers. Het is geen paranoïa, het is gewoon één van je gedachten, het bewustzijn dat de dood één van de vele mogelijke conclusies van je avontuur kan zijn.

Het is in het geheel niet makkelijk om deze omstandigheden onder ogen te zien, in het bijzonder als het inhoudt dat je moet vluchten van alles wat je omgeeft, op een min of meer drastische wijze naargelang de specifieke omstandigheden op je reis. En je zal je waarschijnlijk eenzaam voelen zonder je gebruikelijke vrienden en geliefden. Het is alsof er een deel van je uit je binnenste losgetrokken is. Je loopt, je hebt je benen, armen en hersens, maar er mist iets.

Het is een vacuüm waar niet moeilijk aan toe te geven is.

Deze vreemde reiziger kan de nostalgie die hem vergezelt verminderen met ontmoetingen gedurende de reis, het verzachten met nieuwe relaties en ervaringen waarvan hij anders de kans niet had gehad ze

tegen te komen. Ik bedoel niet gewoon hen die onder dezelfde omstandigheden leven in deze open gevangenis zonder tralies, of die hij wenst te kunnen ontmoeten.

We kunnen zeggen dat hij een nieuwe manier vindt om de menselijke realiteit onder ogen te zien met zijn meer concrete behoeften, deprimerende ellende en werkelijke vreugde en oprechtheid. Deze omstandigheden hangen niet alleen af van je eigen nieuwe manier om contacten te leggen (omdat je ze nodig hebt of omdat ze bij een bepaalde situatie horen), maar ook van de manier waarop anderen tegenover jou staan en hoe ze deze relatie interpreteren.

Daar je niet op identiteit kunt rekenen, die anderen in staat stelt je te herkennen in dingen die je in je leven hebt gedaan of in wat mensen van je zeggen of denken, herontdekt de clandestiene de essentie van zijn keuzes en verlangens. Hij beseft dat de redenen voor het hardnekkige verlangen naar subversie dat hem bezighoudt diep, helder en betekenisvol zijn. Dus kan hij een meer authentieke en onmiddellijke manier van communiceren ontdekken en contacten leggen waarvoor hij nooit eerder de kans kreeg die te ervaren. En hij vindt een nieuwe taal om de essentie van zijn karakter en overtuigingen te uiten tegenover anderen.

EL MELFI

W e kwamen aan in de stad op de avond dat de lokale voetbalclub een onwaarschijnlijke overwinning had gehaald in de kampioenschappen. In de kroegen gaven gedesillusioneerde mensen uiting aan de gebruikelijke rite van pijnlijk misbruik en zuipen voor grote schermen, waarmee ze van tijd tot tijd anderen niet eens toestonden de bal te volgen. El Melfi was al gearriveerd en zijn aanwezigheid was sterk in het gelach dat onze nacht vergezelde.

El Melfi is een sensatie die tot leven komt en vlees en bloed wordt, een manier van onder de mensen te zijn, glimlachend of starend op een manier die je in het gezicht slaat en je spieren en zenuwen verandert.

Als je zijn aanwezigheid voelt, verlaat dat je nooit meer.

El Melfi stond aan onze kant in het zorgeloze plezier waar we aan overgeleverd waren in dit hoofdstedelijke groen van het kamp waar we te gast waren. En hij liet ons, door de stem van herinnering, proeven van de uitzonderlijke kwaliteit van de weinige momenten die we samen beleefden.

El Melfi heeft de unieke dimensie in zich van een individu dat van huis is weggegaan en in zijn hart er sterk van overtuigd is dat wanneer hij alles op het spel zet, en misschien ook veel verliest, het voor een overweldigende verandering was, niet alleen in zijn eigen situatie.

Hij is het gevoel van terug komen bij iets waaraan je begonnen was, in een land dat zijn vorm verliest in herinnering en iets ideaal wordt dat je dwingt het elders te zoeken, in mensen en situaties die je tot dusver niet was tegengekomen.

Daarom laat El Melfi zich zien aan de onbekende in de halfopen deur en in de kleurrijke tuin vol scherpe geuren van koken op het platteland en van mannen, vrouwen en kinderen die op zoek zijn naar een toekomst in de kettingen van een bestaande dat vrijheid en hoop vermorzelt.

Daarom rent El Melfi door de bossen en tussen de rotsen om het hart van de onderdrukking te doorboren en zijn mes er diep in te planten.

Dat weten we; we kijken elkaar vanuit de hoeken van onze ogen aan en onze gedachten gaan verder dan de halve woorden en nieuwsgie-

righeid van onze kameraden kunnen gaan, precies daar waar onze vrijheid die van El Melfi tegenkomt.

Die nacht gooiden we onze tassen in de hoek van een matras, bij zonsopgang verlieten we voor de x keer een oase van tijdelijke joviale kalmte en verloren we onszelf in de wirwar van duizenden straten en ideeën. Maar we waren er zeker van dat we elkaar hoe dan ook nooit zouden achterlaten.

Maar uiteindelijk, na al dat verplaatsen, discussiëren, schreeuwen en plannen, ben je alleen. Je bent alleen ten aanzien van je verantwoordelijkheden en je echt of denkbeeldig vermogen, wanneer je met anderen communiceert. Je bent alleen ten aanzien van je vasthoudendheid en halsstarrigheid, waar je je moet aan vastklampen om niet in te storten door de rottigheid die je omringt, door de ellende van menselijke relaties en perspectieven, in de kleine en grote overgaves van het dagelijks leven.

Je bent alleen, maar je draagt iets in je dat je dwingt nieuwe relaties, plannen en strijden aan te gaan.

Leven in de clandestiniteit wordt daarom een gedraging naast vele andere die je zijn, denken en doen compleet maken. Het is een reis die je een filter biedt om te interpreteren wat je omgeeft, volgens criteria die de manier waarop je aankijkt tegen het leven, de tijd en ruimte van je bewegingen en de manier waarop je jezelf plaatst. Ik probeer terug te kijken... te zien wat er gebeurd is en wat niet. Ik kom erachter dat ik strategische en onwaarschijnlijke keuzes volg. Onwaarschijnlijk, niet omdat ze niet geschikt zijn voor de sociale context waarin ik me begeef of omdat ik een verschrikkelijke vergissing heb gemaakt in de noden te begrijpen die de beweging van strijd tegen autoriteit uitdrukt.

Onwaarschijnlijk omdat ze wat ik werkelijk ben, welke wegen ik bewandel, de kloof die, in het diepste van mezelf, tussen mij en de meeste mensen die ik ontmoet ligt, niet erkent.

Deze kloof kan niet onoverkomelijk zijn, integendeel; ze moet worden overwonnen. Je gaat er langs de ene kant doorheen en komt er langs de andere kant weer uit. Het is een kloof die je er

niet van weerhoudt normale ervaringen met anderen te beleven... maar het is hoe dan ook een kloof en wanneer ik erin storm kom ik erachter wat ik ben en wat ik te weten ben gekomen, ontwikkeld en in de praktijk gebracht tijdens mijn clandestine reis - hetzij door geluk, hetzij door helder denken. Slechts in het bewustzijn van de afstanden die ik onvermijdelijk heb afgelegd in mijn ervaringen, mijn mogelijkheden en mijn manier om het leven en dus de strijd onder ogen te zien, voel ik dat ik mijn vastberaden blik kan richten op de wegen van toekomstige reizen.

OP DE VLUCHT VOOR DE GEVANGENISMAATSCHAPPIJ

Het repressieve systeem verandert. Zoals iedere sector op de grote markt die de samenleving geworden is, test de repressie nieuwe methoden om individuen te controleren en te onderwerpen aan haar noden.

Er zijn nieuwe controlemaatregelen geïntroduceerd als aanvulling op de gevangenis op zich, maatregelen die het probleem van overbevolking in gevangenissen vereenvoudigen en die degenen die over ons lot beslissen in staat stellen veel geld te verdienen. Huisarrest, bijvoorbeeld, is een goede investering: de gevangene hoeft niet alleen zijn eigen opsluiting te verzorgen, maar er wordt tevens de indruk gewekt van democratische repressie. En wat dacht je van de elektronische enkelbanden die worden omgedaan alsof mensen beesten zijn? Deze enkelbanden worden geleverd door gespecialiseerde bedrijven, dus worden er nieuwe banen gecreëerd. Waarom worden ze niet gewoon enkelboeien genoemd? Misschien klinkt de zin "*U wordt veroordeeld tot het dragen van enkelboeien*" niet zo goed in de rechtbank.

Gevangenissen bestaan overal in onze samenleving en omvat alle aspecten van het leven. Zijn bepaalde fabrieken en kantoren waar jij je tijd verkoopt om te krijgen wat je nodig hebt te blijven lijden en produceren geen echte gevangenissen? Zijn scholen en universiteiten waar uitbuiters en uitgebuitenen worden gevormd in plaats van mensen geen echte gevangenissen? Wat dacht je van de ziekenhuizen waar je naartoe gaat om te sterven aan kanker na een gestresseerd inhoudsloos leven; wat dacht je van de heropvoedingscentra, waar nieuwe methodes voor reïntegratie in het productiesysteem uitgeprobeerd worden? En wat zijn de betonnen blokken die huizen worden genoemd; wat zijn de sloppenwijken; wat zijn de supermarkten waar je de rommel kan kopen die je zelf produceert; en wat zijn de straten waar mensen sterven als vliegen?

Zijn diegenen die verplicht zijn te werken voor een ellendig loon geen gevangenen? Zijn de idioten die optreden in programma's als 'Big Brother' niet hun eigen cipiers? Zijn al die mensen die op morbide wijze de tergende monotonie van zulke programma's bekijken soms niet hun eigen cipiers? Gevangenen in een wereld waar de eni-

ge vrijheid bestaat uit de hoeveelheid geld op je bankrekening. Door meer en meer efficiënte controlenetwerken te creëren en meer en meer ingewikkelde instrumenten te gebruiken, is de overheersing in alle intimiteit binnengedrongen en heeft ze alle plaatsen waar mensen gedwongen worden te leven veranderd in gevangenissen.

Jaarlijks worden alleen al in Italië 50.000 mensen in de gevangenis gestopt, gevangenissen met tralies en cipiers waar voortdurend gefolterd wordt uitgevoerd en afranselingen normale procedures zijn. Gevangenen die onderworpen worden aan het artikel 41bis regime in Italië en het FIES-regime in Spanje weten daar alles van. De meeste gevangenen zitten vast voor eigendomsdelicten of voor delicten in verband met drugtrafiek. De meeste gevangenen zijn immigranten uit landen waar de Westerse kolonisatie niets dan ellende heeft achtergelaten. *“Wetten zijn gemaakt door de rijken om diegenen die ze omwille van brute noodzaak niet kunnen respecteren, uit te buiten”* (B. Brecht).

Ik zal nooit enig respect hebben voor een samenleving die winst en oorlog als doel heeft en mensen opsluit die dat niet aanvaarden. Toen ik hoorde dat ze me wilden wegsteken, twijfelde ik niet: tegenover de zekerheid van opsluiting verkoos ik te vluchten. Het was een instinctieve keuze; een keuze die inhield dat ik werd verwijderd van wat mijn leven tot op dat moment geweest was, maar ook de voldoening niet gepakt te worden door de inquisiteurs. Het leven van een voortvluchtige is als dat van een incognito gevangene binnen de grote gevangenis die de samenleving is. Ik kan niet zeggen of vluchten beter is dan in een officiële gevangenis te zitten of slechter is dan in de gevangenismaatschappij te zitten. Ik heb nog nooit in de bak gezeten, maar ik ken de vervreemding en middelmatigheid van het leven wanneer je uitgebuit wordt maar al te goed. Het zijn verschillende aspecten van eenzelfde probleem: dat van niet vrij te zijn. Ik zal nooit vrij zijn zolang uitbuiting, gevangenissen en alle vormen van bezit en autoriteit bestaan aangezien dat de voornaamste oorzaken zijn van sociale ongelijkheid.

Het staat heel ver van me af om de conditie van clandestiniteit te idealiseren als succesvolle formule voor opstand, maar ik kan niet

nalaten de positieve aspecten aan te duiden. Als je bedreigd wordt met de cel, is het de moeite waard dit avontuur aan te gaan dat je eveneens de mogelijkheid zal geven om de kansen die een leven als voortvluchtige je bieden kan en het belang dat dit aspect in een revolutionair perspectief kan hebben, te ontdekken. Het is tevens een principiële kwestie. Je karakter en neigingen spelen de belangrijkste rol wanneer het erop aankomt zo'n beslissing te maken. Eigenlijk is het beter om thuis te blijven en te wachten tot dingen je overkomen dan een gevangene te worden van angst en van jezelf. Voor mij is dit een reis aan de rand van de maatschappij waarin ik niet altijd met succes heb geprobeerd mezelf zo min mogelijk te verbergen en mijn eigen individualisme/identiteit te behouden, zelfs al moest ik mijn verhaal en verleden verbergen. Ik ben niet bang om niet te weten waar ik morgen mijn slaapzak zal uitrollen. Ik heb altijd al een nomadische geest gehad en reizen was mijn school; de reis die ik nu maak is verreweg de meest interessante en authentieke. Het is de reis die me geleerd heeft hoe ik nieuw evenwicht moet vinden hoewel ik in beweging moest blijven. En deze reis heeft me - met grote moeite - geleerd hoe ik een individu blijf die strijdt en geen schaduw wordt die de muur knuffelt. De keuze om voortvluchtige te worden betekent dat je al het publieke leven, alle relaties met vrienden en verwanten voor altijd achter je moet laten en een constante spanning en aandacht in wat je zegt en doet moet aannemen. Het is een keuze die zorgvuldig op voorhand genomen moet worden, een keuze die duizenden tegenstellingen met zich meebrengt maar die, als je hem bewust aangaat met en zonder te vervallen in paranoïa, je zintuigen levend kan houden en je vermogen om je aan andere omstandigheden aan te passen kan sterken. Je begint landen door andere ogen te bekijken, je ontdekt een nieuwe wereld wanneer je een kaart ter hand neemt, aardrijkskunde wordt een wetenschap die je ertoe brengt gebied te beschouwen als iets globaals, voorbij grenzen te denken, verder te kijken dan gedwongen routes en oude doorgangen te vinden. Het is een keuze die je relaties met anderen en met je dagelijkse leven verandert, vaak op een onaangename ma-

nier. Wanneer je bijvoorbeeld iemand tegenkomt die je kent, riskeer je hem/haar in de problemen te brengen en wanneer je hem/haar een gunst vraagt, krijg je het gevoel dat je hem/haar tegen de muur zet. Maar de stevige, diepe relaties waarin medeplichtigheid spontaan is, worden daarentegen meer concreet en gepassioneerd.

Vrienden maken zonder de waarheid te vertellen is niet makkelijk. Het zijn je houding en je behoefte aan communicatie die zullen beslissen. Als voortvluchtig leven is niet makkelijk. Je wijze van spreken, vreemd gedrag en de leugens die je moet vertellen omringen je met een sluier van mysterie die negatief geïnterpreteerd kan worden. Iedereen heeft wel een goede vriend die hij/zij volledig kan vertrouwen, en op die manier komt iedereen alles te weten. Discretie is een waardevolle eigenschap die steeds zeldzamer wordt.

Ik denk dat het meest veilige is om constant in beweging te blijven waardoor je vijand weinig kans heeft je te lokaliseren. Je moet telefoontjes aan familie en vrienden, bezoeken en brieven geadresseerd aan gekende plaatsen absoluut vermijden. Rechercheurs richten hun aandacht net op die mensen omdat ze weten dat jij natuurlijk zal willen luisteren naar de stem van een geliefde en hem of haar zal willen laten weten dat je het goed maakt. Je moet er rekening mee houden dat er tenminste twee politieagenten op alle lange afstandstreinen zitten en dat er in alle grote treinstations politiebureaus zijn. Je moet ook weten dat als je te slordig of opvallend gekleed bent je aandacht trekt. De totale militarisering van het land dwingt je te zoeken naar plaatsen waar je kan rondlopen, naar de zwakke schakels in het net die je onopgemerkt kunt passeren, naar de uren die geschikter zijn en naar wat de meest geschikte plaatsen zijn om de nacht door te brengen. Het is helemaal niet fijn om opgejaagd te worden en het is nog erger om te weten dat de repressie ook en vooral de mensen van wie jij houdt, aangaat.

Hoe dan ook, ondergronds leven is zelfs als je het waardig leeft, slechts één zijde van de munt. De keerzijde, de gedachte aan je gevangen kameraden die onderworpen worden aan vernederingen en geweld, kan niet vergeten worden.

Ondergronds leven is een uitdaging, een gelegenheid om je ideeën uit te proberen, een keuze die je naar een leven vol emoties leidt, een roekeloos leven dat van tijd tot tijd heel droevig kan zijn zoals alle keuzes dat zijn. Ondergronds leven is als een gok wagen, dag na dag, een gok op je heden, want je toekomst is een donkere wolk, een reeks ellendige data in je agenda. In het begin droom je van politie en ontsnappingen, daarna droom je van vrienden bezoeken en in je stamkroeg opduiken. Ik moet zeggen dat mijn dromen veranderd en verschrikkelijk echt geworden zijn. Ik vraag me vaak af of weglopen nog steeds redelijk is en dan besef ik dat ik nooit de gevangenis in wil gaan. Ik blijf vluchten, als ware dit mijn natuur, en blijf degenen die me vervolgen vervloeken.

Het is een keuze die je manier van leven, je levensvisie, je oordelen over dingen en je gevoelens radicaal veranderd.

Je wordt een beetje hard en je kunt jezelf alleen vrijelijk uiten op de zeldzame momenten dat je vrienden ontmoet, maar de tijd is altijd te kort om te bespreken wat er aan de hand is en wat er veranderd is. Je moet jezelf tevreden stellen met een realiteit zoals die gezien wordt door de ogen van anderen. Ik denk dat ik veel meer mogelijkheden gehad zou hebben als er een solidariteitsnetwerk had bestaan geweest en een wijdverspreide discussie was geweest over de kwestie van onderduiken. Ruimte voor discussies en werkelijke mogelijkheden op overleven bieden aan zij die gedwongen worden onder te duiken, is naar mijn mening een essentieel onderdeel van elke revolutionaire ervaring. Ik denk dat het leven van voortvluchtigen makkelijker zou zijn als er referentiepunten zouden bestaan omdat die onmisbaar zijn om contact te onderhouden over verschillende benodigdheden: informatie, juridische kwesties, solidariteit, geld. Het is niet mijn bedoeling een voorstel te doen voor het opzetten van een formele structuur met gezette verantwoordelijkheden op lange termijn, ik denk gewoon aan een coördinatie tussen individuen en groepen die hun solidariteit willen betuigen, of die dat reeds doen, met diegenen die getroffen worden door de repressie. Ik denk dat een zo'n coördinatie gaten kan maken in de muren die ze om ons heen bouwen, een

coördinatie die rekening houdt met de verwanten en vrienden van de vervolgdgen die eveneens getroffen worden door de repressie. En indien laatstgenoemden gevoelig zijn voor bepaalde onderwerpen, kan discussie hen helpen de repressieve mechanismen beter te begrijpen en in contact brengen met anderen in gelijkaardige situaties om zo misschien hun 'eigen' manier te creëren om solidariteit te organiseren. Als je jezelf teveel verbergt, ieder contact verbreekt en niet alleen fysiek verdwijnt maar ook uit je projecten, dan draag je zeker bij tot je eigen isolatie. Op deze manier speel je hetzelfde spel als zij die van ons af willen. Daarom is het erg belangrijk dat wanneer je gedwongen wordt op de vlucht te slaan, je doorgaat met leven in waardigheid en je niet je kansen verspeelt op handelen of intervenieren in discussies. Zoals je altijd al gedaan hebt.

**JE FRUSTRATIES
KWIJTRAKEN**

Waarom heb je besloten je gemeenschap en een situatie die je vrij goed kende te ontvluchten, hoewel die ook moeilijk en dramatisch was? Wat verwachtte je en wat heb je uiteindelijk gevonden?

Misschien is dat het nu juist. Je kan een situatie zo kennen tot op het punt dat er geen aspecten meer te veranderen zijn, er geen wil meer is om je leven te veranderen of zelfs maar te blijven leven. Je leven wordt constant bedreigd en je kunt van het ene op het andere moment afgemaakt worden. Maar zo was het niet altijd. De dreiging om te worden gedood heeft de laatste jaren (sinds de jaren negentig) boven alle Algerijnen gehangen, niet alleen boven mij. Ook daarvoor was het al gevaarlijk. Toen ik op de universiteit zat, was ik betrokken bij een vakbond. Ik was een extreem-linkse activist. Toen het terrorisme begon en de politiek actieve mensen hun voornaamste doelwitten werden, besepte ik dat ik moest onderduiken om te kunnen blijven functioneren, wat niet langer kon in de openbaarheid. Zo lang het risico bestond dat zowel ik als mijn vrienden en familie fysiek konden worden aangevallen, kon ik doorgaan. Maar toen de dood de hele familie bedreigde, ook de kinderen die op weg waren naar school, was voor mij het land verlaten de enige oplossing. Vertrekken betekent geen overgave, absoluut niet. Er bestond een soort vork: aan de ene kant de Algerijnse geheime dienst, aan de andere de terroristen. Op dat moment werkte ik voor een Algerijns openbaar bedrijf, het enige telecommunicatiebedrijf in het land. We ontvingen brieven die ons aanmaanden te stoppen met werken voor de Staat. Maar als je stopte met werk kwam de politie aan huis om te beweren dat je een terrorist was; wanneer je ontsnapte aan de terroristen, moest je de politie onder ogen komen. Ik was eerder bereid daar fysieke agressie voor te aanvaarden, maar toen het concrete risico vermoord te worden zich opdrong, had ik slechts één keuze: in dienst treden tegen het terrorisme, of zelf een terrorist worden. Ik was geïnteresseerd in geen van beide opties omdat het mijn strijd niet was. De situatie dwong mensen positie in te nemen aan één van beide kanten. De prijs was niet alleen dat je huis in de fik werd ge-

stoken of dat je je baan verloor, maar je riskeerde ook je leven en dat van je familieleden. Dat is de voornaamste reden die me ertoe aanzette het land te verlaten. Economische redenen spelen natuurlijk ook een rol bij zo'n keuze, maar in mijn geval had ik een goede baan die me in staat stelde te overleven. Nadat de fundamentalistische partijen de macht hadden overgenomen, religie politiek werd en de maatschappij onderworpen werd aan moraal, was vrijheid niet langer mogelijk. Eenvoudigweg met je vriendin uitgaan betekende de zekerheid te worden aangevallen. Het is een meisje niet toegestaan rond te lopen in de kleren die ze leuk vindt en ze is gedwongen zich te hullen in een sluier. Het is precies de persoonlijke keuzevrijheid die totaal wordt bedreigd. Het is een sociaal probleem omdat alle agressie ongestraft blijft. Bendes van fundamentalistische studenten houden bijvoorbeeld de campus in het oog en als ze een stelletje zien slaan ze dat zeker in elkaar.

Wie kan zich elke dag weer verzetten en risico lopen?

Economische problemen waren voor mij niet relevant omdat in Algerije ik 1 miljoen dinar verdiende, ongeveer €100. Daar kan je van leven omdat de prijzen er niet zo hoog zijn. Maar in de laatste jaren werd het leven, door het terrorisme, de economische hervormingen, de sabotage van fabrieken (men zegt dat de daders de terroristen waren, maar de Algerijnse staat is duidelijk betrokken omdat het fabrieken voor een paar centen van de hand kon doen) veel harder vanuit economisch oogpunt, de koopkracht ging omlaag tot een kritisch punt, zelfs al had je een gemiddeld inkomen. Prijzen gingen 10 of 20% omhoog, met het terrorisme als excuus. Ooit gaf de Staat haar steun en dekde de prijzen van basisbehoeften (bloem, brood, melk, enz.) tot 80%, zodat mensen eigenlijk 20% betaalden. Dat eindigde met de komst van het terrorisme. Er werden grote economische hervormingen geïntroduceerd waardoor mijn salaris niet langer toerijkend was om een waardig leven te leiden. Daarnaast bleef er nog een droom overeind, een droom over Europa waar je in vrijheid kunt leven, en ik heb die droom altijd gekoesterd.

Je sprak vaak over terrorisme. Kun je uitleggen wat je met dit woord bedoeld? Wat is de situatie in jouw land?

Het terrorisme waar ik het over heb is dat van bepaalde studenten of lokale organisaties. Hun leider is de Imam van de moskee en zijn doel is een moraal aan de samenleving op leggen: vrouwen mogen geen minirokjes dragen of auto rijden; mannen mogen hen niet alleen naar buiten laten gaan en als ze dat wel doen worden beiden gestraft; het is ten strengste verboden wijn te drinken; zo erg zelfs dat fundamentalisten koffiebars in de stad kort en klein sloegen. De politie die deze beweging beheerst, liet ze hun gang gaan. Toen de fundamentalisten de Algerijnse verkiezingen wonnen, legde het leger de verkiezingen stil en zette de leiders van de fundamentalistische partijen gevangen. De reactie van de militante harde kern was om de wapens te grijpen en slachtpartijen uit te voeren.

Ooit kon je ze nog bevechten met ideeën, propaganda tegen ze maken en je tegen hun bedreigingen verzetten. Nu beperkten ze zich niet meer tot het afbranden van je huis of zuur over vrouwen heen gooien, ze vermoordden ook mensen en plaatsen bommen onder bussen. Toen ik werkte moesten we bijvoorbeeld minstens vijf keer per dag het gebouw uit omdat ze beweerden dat er bom op de tweede verdieping lag en dan stormden we allemaal het gebouw uit. Ze zaaiden terreur: tussen 1992 en 2002 werden in Algerije 200.000 mensen gedood. Zij waren weerloze mensen, mensen die het land niet konden ontvluchten of de wapens opnemen tegen de terroristen en zichzelf niet konden verdedigen tegen de Algerijnse geheime dienst. Algerijnse geheimagenten en het leger infiltreerden in de terroristische beweging zonder de intentie burgers te verdedigen tegen slachtpartijen, integendeel. Als je erbij zit moet je moorden, omdat je geen hoop hebt op overleven of terug vechten. Ik wil niemand doden; ik wil geen terrorist zijn. Op een nacht was er een slachtpartij in Algiers, ik werkte daar op dat moment, in een nacht werden 400 mensen vermoord, doodgeschoten of afgeslacht. De mensen die het lukte het dorp te ontvluchten, gingen naar de dichtstbijzijnde mili-

taire barakken, niet naar het hoofdkantoor van politie, weet je, als je in nood zit denk je dat de autoriteiten je wel zullen helpen, maar het leger schoot deze mensen dood. Dit is terrorisme. Terroristen hebben gewone mensen vermoord, arme mensen die zich niet konden verweren, ze hebben boeren vermoord. Veel boeren zijn in de laatste jaren op verlaten plaatsen vermoord met medeplichtigheid van de Staat. Dit gebeurde niet toevallig: er bestaat geen privaat grondbezit in Algerije omdat al het land bewerkt wordt door gemeenschappen en de mensen uit de dorpen, het behoort dus aan niemand toe. Dankzij een proces van privatisering dat de Staat en het leger veel geld oplevert is het land nu verkocht. Maar er zijn boeren die niet willen vertrekken, en het is precies daar waar mensen worden vermoord, van de oudste tot de jongste van vijf maanden oud. Zakenlieden uit het buitenland willen ook kopen in Algerije. Ik zeg terrorisme omdat het niet bekend is wie er wie vermoord, eenieder van ons kan vermoord worden, maar we weten niet waarom, we weten niet wie ons zal vermoorden, we weten niet wat er zal gebeuren. Als we een opoffering voor een bepaald doel moeten maken, oké. Maar hier is dat doel ondoorgrondelijk en oncontroleerbaar en het is zinloos te sterven onder die omstandigheden.

Dus heb je geprobeerd te emigreren...

Ik verwachtte hier vrijheid te vinden, individuele en collectieve vrijheid. Ik zat er helemaal naast wat betreft de individuele vrijheid, en wat betreft de collectieve vrijheid beseftte ik dat het niet zo eenvoudig lag: omdat we de werkelijkheid niet kennen, worden we verleid door de Westerse media die ons er een vals beeld van geven. En daarom praten emigranten, die terugkomen voor vakantie, niet over de werkelijke situatie. Zoals ik al eerder zei, is het een kwestie van moraal: in een samenleving waar niemand problemen vertelt aan anderen, zeggen emigranten die een heel hard leven leiden over de grens, dat het goed met ze gaat in het buitenland, dat ze van alles kunnen doen. Maar voor mij was het anders.

De eerste plaats waar ik aankwam was een klein dorp in het noorden van Italië, waar een vriend van me een jaar eerder was aangekomen. Ik had met hem gesproken aan de telefoon en het leek in orde voor hem; hij sprak nooit over zijn problemen, zelfs al kon ik me voorstellen wat die waren. Ik zei tegen mezelf: het maakt niet uit wat voor problemen ik zal tegenkomen in Italië, ze zullen nooit zo zijn als de problemen hier... Bedenk je dat er Algerijnen waren die naar Nigeria emigreerden! Omdat hun leven op het spel stond in Algerije, ondervonden mensen ook een sociale frustratie: er is geen vrijheid van meningsuiting vanwege de moraal van de maatschappij en de rigiditeit van het politiek systeem. Je kan niet anders dan geterroriseerd zijn wanneer je het hoofd van een vriend of familielid ziet hangen aan een uithangbord van het dorp. En wanneer je wordt geterroriseerd en je bent het noch met het leger noch met de fundamentalisten eens, heb je geen andere keuze dan het dorp te verlaten.

Toen ik aankwam in Italië, zocht ik een vriend op die landarbeider was en alleen woonde. Hij probeerde ook voor mij werk te vinden. In feite moet je meteen wanneer je aankomt zien te overleven. Ik begon te werken op een wijnboerderij en daar onderging ik wat ik anderen nooit aan zou doen. Wat bedoel ik daarmee? Ik bedoel dat ik van 7u 's ochtends tot zonsondergang of zelfs tot 22u moest werken en 6000 lire per uur kreeg. In het begin was ik er blij mee, het belangrijkste was dat ik niet zou verhongeren. Ik bleef hard werken en maakte dingen mee die ik me nog nooit had voorgesteld. Ik wist niet dat zulke dingen bestonden; ze bestaan zelfs niet in Algerije. Op de wijnboerderij knipt iedereen trosjes druiven maar mijn vriend en ik moesten de manden langs de lijn dragen, wat heel zwaar werk was. Ik weet nog dat het erg heet was en zei tegen de bazin dat ik moest rusten, dus vroeg ik of ik dan de trosjes mocht knippen. Daar ging ze niet mee akkoord omdat ze ons het zwaarste werk wilde laten doen. Toen werden we de helft betaald van wat de anderen (allemaal Italianen) kregen. Ik onderging walgelijke discriminatie die niet mogelijk zou mogen zijn in Europa, het land van de mensenrechten. Het werd ons niet eens toegestaan om even te stoppen om een sigaret te

roken. Ik was erg boos en dacht erover een andere baan te zoeken, maar het dorp was klein, ik kende maar één Algerijn en vond niets anders. Dus behield ik dat werk, omdat ik de huur moest betalen. Voor ik een huurhuis vond, woonden we in een verlaten en onbewoonbaar huis met een onveilig dak dat een andere baas ons had gegeven. Daar woonden we twee maanden, toen huurden we een huis in het dorp. Ik bleef daar werken: het viel mee om het psychische lijden te doorstaan hoewel het niet makkelijk was mezelf aan te passen, maar ik kon mijn waardigheid behouden en de huur betalen. Fysiek lijden kan je doorstaan, bleef ik tegen mezelf herhalen, dit is slechts een tussenmoment. Toen het druiven oogsten eindigde en dus ook het werk, voelde ik me alleen. Ik kende niemand en de mensen uit het dorp waren bang en vertrouwden ons niet. Niet alleen onwetende mensen, maar ook linkse militanten stonden niet open voor ons. Mensen beschouwden me als minderwaardig omdat ik uit een 'onderontwikkeld' land kwam. Dus zei ik tegen mezelf: ik moet hier absoluut meteen vandaan.

Ondertussen was er een andere vriend bijgekomen, en met ons drieën huurden we een redelijk groot huis dat niet zo duur was. We bleven vijftien dagen in dat huis om na te denken over wat we konden doen. We dachten eraan het dorp uit te gaan en te kijken wat erbuiten was. We besloten dat het was wat we wilden en misschien was het niet overal hetzelfde. Dus besloten we naar een grotere stad te gaan en een organisatie te benaderen, zeker niet de 'Lega Nord' [Noord-Italiaanse fascistische partij]. We zochten naar een lokaal van de communistische partij, gingen erheen en vertelden over onszelf; dat we Algerijnen waren en lokale linkse militanten wilden ontmoeten. Hoewel ons Italiaans vrij slecht was, maakten we ons redelijk verstaanbaar. Ze stuurden ons naar de CGIL-vakbond, omdat ze zeiden dat daar een lid van de communistische partij werkte die Frans sprak, misschien kon hij ons helpen. We spraken uren met hem en kwamen uiteindelijk weer thuis. Waarom? Het was duidelijk dat de man niet in het minste geraakt was door onze problemen, onze frustraties en de boodschap dat we wilden communiceren. We

moesten iemand vinden die ons kon begrijpen en iets deed, maar we vonden niemand.

Het was behoorlijk teleurstellend om erachter te komen hoe de Westerse politieke wereld in elkaar zat. Politieke partijen en de 'zo benijdenswaardige' Westerse democratie zijn helemaal niet anders dan de corruptie en listen die de macht in Algerije karakteriseren: dezelfde manier van heersen en dezelfde structuur binnen de overheid, partijen en vakbonden. Ik kan zelfs zeggen dat ze gelijkaardig zijn omdat ze niet kunnen bestaan zonder de ander.

We bleven iets langer in het dorp. De laatste vriend die naar Italië kwam had een studentenvisum voor zes maanden en vroeg een verblijfsvergunning aan. Een paar maanden later ging hij zijn vergunning ophalen maar kreeg daarentegen een deportatiebevel. Hij moest het land binnen vijftien dagen verlaten. Op dat moment was zijn situatie erger dan de mijne omdat hij een deportatiebevel had, dus bleven we in het dorp. Er ontstonden snel problemen tussen ons. We zaten altijd maar thuis en gingen niet naar buiten omdat daar niemand was. Misschien begluurden mensen ons door hun raam om te controleren of we niets stalen. Bovendien waren we bang om carabinieri tegen te komen, die ons in deze omstandigheden zeker konden arresteren als ze ons alleen op straat zouden treffen. Eens stopte een auto van de financiële politie stopte ons. We spraken in onze taal hoewel we een beetje Italiaans konden, maar het was beter te doen alsof we het niet begrepen. Ze vertelden ons dat we naar het hoofdbureau van politie moesten gaan om verblijfsvergunningen aan te vragen, maar we wisten dat we deportatiebevelen zouden krijgen. Daarom gingen we niet naar buiten en was het moeilijk met elkaar overweg te kunnen. Mijn vriend die hier eerder was dan ik had gewone papieren en hij wilde het huis uit dat natuurlijk gehuurd was op zijn naam. De situatie was erg moeilijk: ik kon niet terug naar Algerije of onder de blote hemel slapen. Ik kon het niet aangaan om onder de blote hemel te moeten slapen; het was iets waar ik nooit in mijn leven rekening mee had gehouden. Ik bedoel buiten slapen niet omdat je geen geld hebt, maar omdat je niet bestaat, geen

papieren hebt en niet naar een hotel kan gaan. Niemand zei: je kunt vanavond bij mij slapen. Ik kon deze situatie niet aanvaarden. Dus besloot ik een vriend van me te bellen die nu in Amerika zit maar daarvoor in Italië woonde. Ik vertelde hem dat het niet goed met me ging en hij gaf me het nummer van een vriend die Frans sprak. Ik belde hem en kwam erachter dat hij Indiër was die getrouwd was met een Italiaanse vrouw en kinderen had. Ik vertelde hem dat ik met een vriend woonde die weg moest en dat ik geen papieren had. Hij nodigde me uit om bij hem in huis te komen wonen. Toen ik met hem sprak, was daar een vriendin van hem. Hoewel ik weinig Italiaans sprak, begreep ik dat ze zei dat hij een boete zou krijgen en gevangenisstraf riskeerde als hij mij onderdak zou geven. Maar hij zei dat hij dat risico aanvaardde om me te helpen. Dus trok ik bij hem in en woonde daar twee maanden. Hij probeerde zelfs werk voor me te vinden in een andere stad, maar hij vond niets.

Toen begon het seizoenswerk weer en ik wilde hen niet verder tot last zijn. Ik woonde bij een familie en soms was er onenigheid tussen hen, wat normaal is, maar ik voelde me ongemakkelijk ook al bleef mijn vriend zeggen dat het geen probleem was. Ik vond een andere baas die me onderdak kon geven en ik kreeg weer werk op het platteland, zeker omdat ik daar geen perspectieven had, kon ik alleen maar wachten. Maar waarop? Ik moest ergens anders heen.

Ik maakte een afspraak met mijn nieuwe baas: ik zou een miljoen lire per maand worden betaald en hij zou niet verklaren dat ik arbeider was. Natuurlijk wist niemand in het dorp, hij ook niet, dat ik clandestien was... Dat zou problemen geven! Hij zei me dat hij me niet zou opgeven als zijn werknemer zodat hij geen belasting hoefde te betalen en ik aanvaardde dat aangezien ik geen andere keuze had. Ik wist dat mijn inkomen miserabel was vergeleken met de uren die ik werkte en daarenboven had ik geen verzekering. Dus besloten we dat ik niet elke dag zou werken en thuis mocht blijven als er niet heel veel te doen was. Ik werkte zes maanden voor hem, soms van 5u 's ochtends tot middernacht en besloot ik vijf dagen vakantie te nemen om mijn Indiase vriend te bezoeken. Maar de baas was daar niet

gelukkig mee en belde me om vroeger terug te komen om te werken. Ik kwam terug, sprak met hem en haalde de afspraak die we hadden gemaakt aan. Alles leek in orde; ik werkte twee maanden zonder stoppen en stopte toen om te rusten. Deze keer dreigde hij dat hij me zou ontslagen als ik niet zou komen opdagen. Dat zou een ramp voor me zijn, maar ik besloot niet in te gaan op zijn dreigement. Ik wilde dat hij me 10.000 lire per uur zou betalen omdat ik boos was over zijn dreigementen. Hij was bang dat ik hem zou aangeven en andersom. Uiteindelijk betaalde hij me niet exact het bedrag dat ik had gevraagd, maar evenmin de ellendige som die hij me toezegde. Dus vertrok ik. Af en toe deed ik hier en daar wat werk en soms bleef ik thuis. Toen brak het eind van het seizoen aan, het begin van een erg slechte tijd. Ondertussen had mijn vriend die gekomen was met een studentervisum, een verblijfsvergunning gekregen om juridische redenen. Hij verliet het dorp en ik bleef alleen achter met de vriend waar ik ruzie mee had gehad. Er was van oktober tot maart niets te doen, alleen sneeuw buiten en wij ruziënd binnen. Opnieuw zei hij dat hij het huis uit wilde en ik had geen andere keuze dan contact op te nemen met mijn Indische vriend. Hij bood me voor drie maanden gastvrijheid, en probeerde weer me te helpen werk te vinden, maar het was zinloos. Hij moest twee maanden naar India en ik wilde niet met zijn vrouw en kinderen in zijn huis blijven. Ik had niets te doen, het was verschrikkelijk en het maakte me kapot. Ik heb een zus in Frankrijk die daar getrouwd is. Mijn vriend bood me aan me naar haar te brengen en een vriendin stemde in met ons mee te komen. Op een nacht vertrokken we en probeerden de grens over te steken wat absoluut niet makkelijk was met al die controles. We probeerden een bergpas te vinden maar het was december, een ramp. We moesten terugkeren, maar mijn vriend was vastberaden door de douane te gaan. Hij was altijd netjes gekleed, met een pak en das, en was ervan overtuigd dat we het zouden halen. Ik stond daarentegen op het punt om het op te geven en zei tegen hem dat ik terug wilde naar Algerije. Uiteindelijk probeerden we het toch. Het was verschrikkelijk koud, 1u 's nachts en er stond niemand op

wacht. Omdat de vriendin die achter het stuur zat zag dat er niemand was, versnelde ze en al snel kwamen de douaniers. Ze wist niet dat ze vaart moest minderen en wachten tot zij ons zouden roepen; ze zagen ons nu al als mensen op de vlucht. Ze hielden ons aan en ondervroegen ons. Ik gaf ze de gegevens van een vriend van me die een verblijfsvergunning had en de douaniers kregen bevestiging van het hoofdbureau. Toen beschuldigden ze mijn vriend van betrokkenheid bij het smokkelen van illegale migranten, hij was beledigd en zei dat hij formeel wilde worden aangeklaagd, zodat hij de douaniers kon aanklagen. Uiteindelijk lieten ze ons gaan. De Franse douane was honderd meter verder. Mijn vriend besloot uit de auto te stappen en met ze te praten. Hij zei dat we erg laat waren en dat we al gecontroleerd waren door de Italiaanse douane, en alles was in orde. Dus kwamen we aan in Frankrijk, sliepen in een hotel en de volgende morgen ging ik naar mijn zus.

In Frankrijk ondervond ik nog meer problemen dan in Italië. Zelfs al wist ik dat ik in staat was mezelf te onderhouden, kon ik niets doen, wat me opnieuw deed lijden. Om iets te willen doen, maar er niet toe in staat zijn is een toestand die je tot waanzin drijft.

Van een situatie in eenzaamheid of de problematische verhoudingen met mensen waarmee je hebt gewerkt, kom je op een plek waar je zeker meer mensen uit je eigen land vindt en zelfs familieleden. Relaties met familieleden zijn vrij duidelijk. Mijn zus wist dat ik clandestien was en ze vond dat niet erg. Het probleem zat in mij. 's Ochtend werd mijn zus wakker, kleepte haar kinderen aan en ging naar haar werk. Haar man deed hetzelfde, terwijl ik achterbleef en niets deed. Dit was helemaal niet goed. Mijn relatie met de mensen uit mijn land was speciaal want er was een groot probleem: ik wilde absoluut niet dat mijn ouders wisten hoe mijn situatie was. Ik kon niet leven met het idee dat zij wisten hoe ik leefde. Dus vertelde ik natuurlijk niemand hoe het me ging, dat ik gedwongen was iemand te vragen me te helpen en een slaapplek te regelen. De andere Algerijnen vertelden mij evenmin hun problemen, dus waren onze relaties vrij oppervlakkig. We troffen elkaar, maakten een praatje en dronken wat en dan ging iedereen weer naar huis.

Ik maakte er ook vrienden die clandestien waren en juist dezelfde problemen hadden als ik. Ze waren immigranten die, net als ik, gemigreerd waren tijdens de tweede migratiegolf, in de jaren negentig, om het terrorisme te ontvluchten. Er werd een speciaal besluit genomen door de Franse overheid voor al die duizenden Algerijnen. Franse intellectuelen en bepaalde politieke klasse dwong de overheid tot het aannemen van deze oplossing, die een vorm van asiel betekende, gelijk aan politiek asiel. Het staat je toe in het land te verblijven en wachten, maar je hebt geen recht op werk, eigenlijk heb je helemaal geen rechten, je moet gewoon wachten. Ik ken nog steeds mensen die al vier jaar wachten.

Uiteindelijk verstreken er acht maanden in Frankrijk, terwijl ik van plan was mijn situatie in twee maanden op te lossen. Toen werd het Napolitano-besluit, een soort amnestie, in Italië besproken. Mijn Indische vriend belde me op een dag en bood aan me te helpen mijn situatie te regelen. Ik was erg gelukkig omdat ik niet meer in de clandestiniteit wilde leven. Er was nog wel de grens die overgestoken moest worden, maar dat lukte me dankzij hem. Zodra ik terug was in Italië, vroeg ik papieren aan en moest een eeuwigheid wachten. Om een verblijfsvergunning te kunnen krijgen moet je werk en behuizing hebben. Hoe kan iemand zonder papieren nou een huurcontract krijgen? Dat is absurd!

Dankzij mijn Indische vriend, loste een Egyptenaar mijn huisvestingsprobleem op. En wat betreft het arbeidscontract stelde mijn vriend me aan als lid van de huishoudelijke staf. Uiteindelijk kreeg hij het voor elkaar om een dossier samen te stellen dat me in staat stelde om een verzoek voor een verblijfsvergunning in te dienen. Ik moest in september terugkomen uit Frankrijk, maar hoorde niets tot mei. Toen kreeg ik alleen maar een document dat verklaarde dat ik wachtte op een verblijfsvergunning. Ik kon in ieder geval niet worden gearresteerd, dus ging ik erop uit, op zoek naar iets om te doen. Ik ging naar een grote stad, wat een grote kans voor me was. Eindelijk kon ik het dorp uit. Ik vond werk als folderverdelers maar zat nog steeds met het probleem van waar te moeten slapen. Ik werd 30.000

lire per dag betaald en moest reizen om de stad te bereiken waar ik werkte. Maar het belangrijkste was dat ik kon bewegen en zelfs al was mijn inkomen niets, ik had de kans om de stad, haar mensen en plaatsen te leren kennen - niet de monumenten natuurlijk. De papieren kwamen echter maar niet en op een zeker moment voelde ik me voor de familie die me gastvrijheid bood, tot last en zei tegen mezelf dat ik het zo snel mogelijk opgelost moest hebben. Ik had al een ruzie tussen het echtpaar veroorzaakt aangezien ik nog steeds in haar huis zat met haar kinderen. En als ik een verblijfsvergunning zou krijgen, wat zou er dan veranderen? Ik besepte dat mijn situatie niet alleen afhankelijk was van een verblijfsvergunning maar ook van de dromen die ik wilde verwezenlijken.

Zo had ik bijvoorbeeld de kans een opvangcentrum te bezoeken, iets wat ik nooit verwacht had tegen te komen in Europa of waar dan ook. Ik kon me niet voorstellen dat er mensen waren die gedwongen waren dag na dag de situatie waarin ik zat te beleven.

Daarheen gaan en gastvrijheid vragen veronderstelde een totaal gebrek aan waardigheid, omdat ik in goede gezondheid verkeerde voornamelijk omdat mijn vader geld gaf zodat ik kon studeren. Ik vond het onacceptabel om in een dergelijke situatie te zitten. Dus ging ik naar het centrum, in de buitenwijk van de stad, dat gerund werd door de kerk, waar ik sliep met mensen uit andere gemeenschappen, Albaniërs, Tunesiërs, Marokkanen... Maar mijn verblijfsvergunning kwam niet en er was tevens een tijdslimiet voor het verblijf in het centrum, je kunt er niet lang blijven en moet na verloop van tijd een andere plek vinden.

Wat voor soort document had je wel dat je in staat stelde rond te trekken terwijl je wachtte op de verblijfsvergunning?

Ik had een reçu terwijl ik wachtte op een antwoord op mijn verzoek. Dus bleef ik in het centrum dat gerund werd door de kerk en bleef werken als folterverdeler. Maar ik had niet genoeg geld (30.000 lire per dag) en soms werkte ik slechts één tot drie dagen per week. Dus

besloot ik om opnieuw in de landbouw te gaan werken. Ik belde iemand in het dorp waar ik eerder had gewerkt. Hij vertelde me dat er een plek was en ik begon weer te werken in het dorp terwijl ik nog steeds in het centrum sliep. Dat betekende dat ik moest reizen (het dorp lag 60 kilometer van de stad), de hele dag moest werken, en om 23u 's avonds terug kwam. Ik had het gevoel dat het iets was wat ik moest doen, al helemaal omdat ik dat voorheen niet kon... Ik bedoel, daarvoor was ik bang om een ticket te kopen en te reizen. Eindelijk kreeg ik een verblijfsvergunning, een jaar nadat ik het verzoek had ingediend en het eerste wat ik deed was een ticket naar Algerije kopen. Natuurlijk had ik geen geld, mijn Indische vriend betaalde ervoor.

Ik ging naar Algerije omdat ik nog een ander probleem had: mijn vriendin zat in mijn land, wat misschien niet erg lijkt, maar het was ook niet omdat het niet zo goed met haar ging in Algerije. De voornaamste moeilijkheid was dat haar ouders wisten van onze verloving, wat ongebruikelijk is in Algerije, het is niet zoals hier, waar je je verloofde thuis kunt uitnodigen. Het was een soort erewoord... En ik kon het niet zomaar negeren omdat mijn vader en een hele hoop sociale factoren ook meespeelden. We waren tien jaar samen, en gedurende de drie jaar die ik hier doorbracht heb ik haar helemaal niet gezien, wat nog een vorm van lijden was, zowel voor mij als voor haar. Dus kocht ik dat ticket en een week later zat ik in Algerije. Ik zag haar en mijn vrienden en bleef er anderhalve maand. Op de weg terug naar Italië vroeg ik me af waar ik heen zou gaan, gezien het feit dat ik niet terug kon naar het centrum. Opnieuw was het mijn Indische vriend die me uitnodigde in zijn huis omdat hij naar India moest. Hij zei dat ik bij zijn vrouw en kinderen kon blijven. Daar ging ik heen tot ik tegen mezelf zei: *“Nu stoppen, ik heb een verblijfsvergunning, ik ben in Algerije geweest, heb mijn vriendin en vrienden gezien, wat doe ik nog in dit huis?”* Mijn Indische vriend stelde voor dat ik m'n tijd nam omdat het helemaal niet makkelijk was, maar zo kon het niet langer doorgaan.

Ik schreef me in bij een gemeentelijk centrum en kreeg een kamer

met zes andere mensen. Het was een verschrikkelijke ervaring die mijn teleurstelling in mijn zoektocht naar vrijheid vergrootte. Zo had ik bijvoorbeeld nooit verwacht dat ik wijn drinken moest verbergen. Wijn drinken is in Algerije ook een risico, maar waarom was het mij in Italië niet toegestaan wijn te drinken, Italië, een Europees democratisch land? In dat centrum was wijn drinken verboden. Om 7u 's ochtends moest ik het centrum verlaten. Iedereen die naar zo'n plek gaat is daar gedwongen omdat ze geen geld hebben om de huur te betalen of om andere redenen niet kunnen huren. Om 7u 's ochtends, zelfs in de winter als het -10 C is, komt er dus een vrouw, die in het centrum werkt als bewaker, de mensen vertellen dat ze weg moeten. Om 21u30 's avonds gaan alle lichten uit en moet je slapen. Een vreselijke teleurstelling voor me, een harde behandeling: wijn mag niet gedronken worden omdat 'Marokkanen problemen kunnen maken', en regels moeten worden gerespecteerd. Een echte ramp! Op dertigjarige leeftijd wordt me verteld wat ik moet doen omdat ze willen dat ik word zoals het hen geriefd: wat een woede, wat een frustratie...

En hoewel ik een verblijfsvergunning had, moest ik weer in de landbouw werken. Eigenlijk veranderde de verblijfsvergunning niet veel aan mijn financiële situatie. Ik deed ook tijdelijk werk, bijvoorbeeld in fabrieken, waar ik zelfs gewond raakte. Zoals ik al eerder zei, had ik me deze situatie nooit voorgesteld. Ik hoopte nog steeds op een baan in Italië of ergens anders, in het bijzonder omdat vrienden van mij die, net als ik, telecommunicatie gestudeerd hadden, werk hadden gevonden in die sector. De hoop dergelijk werk te zullen vinden hield me op de been. Ik deed zwaar werk in de hoop dat ik later iets beters zou vinden, daarom deed ik ook tijdelijk werk voor vijftien dagen, terwijl ik in het opvangcentrum verbleef. Helaas kwam de tijdslimiet voor verblijf in het centrum erg dichtbij en ik wist niet wat te doen. Het was niet mogelijk terug te gaan naar mijn Indische vriend. Dus besloten ik samen met een vriend die zijn tijd in het centrum er ook op had zitten, een huis te huren. In feite hadden we geen andere keuze.

Het duurde dagen en nachten... Wanneer we reageerden op een advertentie, werden ons alles meteen geweigerd, en wanneer we een Italiaanse vriend vroegen voor ons te bellen en we bij het huis aankwamen, werden ons dingen verteld als: "Mijn dochter heeft het huis verhuurd aan haar vriend", "Mijn man heeft het huis al verhuurd", allemaal smoesjes om het huis niet aan ons te verhuren. In de laatste week voor de uitzetting uit het centrum vond een Marokkaanse vriendin een huis en ze wist dat ik er ook eentje zocht. De huisbaas had haar verteld dat ze het voor drie miljoen lire kon huren omdat ze er wat werk aan had gedaan en hij zou eveneens een wasmachine achterlaten. Mijn vriendin zei dat ze met haar man moest overleggen, ze was mijn vrouw niet, dit was slechts een uitweg om het huis te krijgen. Ze dachten dat we getrouwd waren. Toen we bij de administratie van het gebouw kwamen, droeg m'n vriendin een sluier en ik zei dat ze geen Italiaans sprak. We wilden tegenspraak voorkomen als ze ons vragen stelden. Het lijkt makkelijk, net als een spel, maar de situatie was eigenlijk heel ernstig omdat we het risico liepen op straat te belanden. Mijn andere vriend en ik aanvaardden drie miljoen lire per maand te betalen, maar we hadden dat geld natuurlijk niet. Een vriend die in een ander dorp werkte, stuurde ons in ieder geval wat geld, dus gaven we de huisbaas 1.700.000 lire plus het geld voor de huur en trokken in op de zolder. Een week later vond mijn vriend een baan met zijn diploma en zijn situatie ging er aanzienlijk op vooruit. Vijftien dagen later vond ik een baan bij een groot telecommunicatiebedrijf. Daarom vroegen we een lening aan die we met ons loon afbetaalden.

Nu moest ik mijn woord houden voor de vader van mijn vriendin en met haar trouwen. Zoals ze in mijn land zeggen, een gemaakte belofte is als een gelost schot en kan niet worden teruggedraaid. Het was tevens een kwestie van waardigheid tegenover mijn haar familie. Dus ging ik erheen en trouwde.

Toen ik in Algerije zat, had ik het geld bij me dat ik geleend had van de vriend die ons ook al had geholpen de huisbaas te betalen: vier miljoen lire, wat behoorlijk veel is in Algerije, als je bedenkt

dat je er niet meer kunt verdienen dan 200.000 lire per maand. Toen ik terugkwam in Italië nadat ik getrouwd was, begon de strijd om mijn vrouw naar Italië te brengen, waarmee nieuwe frustraties ontstonden. Eigenlijk maakten noch mijn verblijfsvergunning, noch mijn werk met diploma dat ik me vrij voelde. Het voelde niet alsof ik had gevonden waar ik naar op zoek was. De problemen waren gewoon veranderd.

Wat zijn de exacte verschillen en perspectieven in de overgang van illegale naar legale status?

Terwijl je wacht op de verblijfsvergunning heb je de illusie dat je situatie zal veranderen, maar wanneer je het dan krijgt, komen er ook nieuwe problemen en frustraties. Je heb tenminste hoop terwijl je wacht op de verblijfsvergunning.

Uiteindelijk is het erger, gezien de nieuwe problemen die je onder ogen moet komen. Als je geboren wordt in Italië kun je bijvoorbeeld geld krijgen van de gemeente. Maar toen mijn dochter geboren werd, kregen we helemaal niets omdat we buitenlanders waren.

Dat is niet het minste probleem in vergelijking met de problemen die ik voorheen was tegengekomen: sinds haar geboorte heeft mijn dochter discriminatie ondervonden omdat ze als minderwaardig wordt beschouwd. Ik walg ervan dat ze dezelfde problemen moet ondergaan als die mij ooit troffen. En ik kan niets doen omdat het niet van mij afhangt. Het is precies hetzelfde als toen ik clandestien was, daarom zeg ik dat de frustratie hetzelfde is. Toen ik clandestien was kon ik niets voor mezelf beslissen maar moest wachten tot anderen voor mij besloten en me papieren gaven. Hoewel ik wist dat ik de fysieke en intellectuele vaardigheden had om mijn situatie te verbeteren, kon ik er niets aan doen.

Ik ervaar dezelfde problemen voor mijn dochter, hoewel op een andere manier.

Een ander probleem is de illusie dat je je financiële situatie kan verbeteren. Het klopt dat ik in Algerije niet eens een hemd kon kopen

en dat maakte me boos... Ik stond om 7u 's ochtends op, kwam om 19u 's avonds weer thuis en had een inkomen dat me niet in staat stelde me iets te veroorloven. Ik voelde dezelfde woede toen mijn vrouw zwanger was en we de conciërge toestemming vroegen gebruik te maken van een lift die in een deel van het gebouw zat dat dicht bij onze flat zat. We wilden graag betalen zodat zij de lift kon gebruiken maar dit werd ons geweigerd, ondanks het feit dat we meermaals schriftelijke verzoeken indienden. Grappig, als ik hen zei dat de problemen van mijn vrouw toch een beroep zouden doen op hun geweten, antwoordden ze: "We kunnen geen beroep doen op ons geweten omdat we katholiek zijn". Het feit dat mijn vrouw vijf verdiepingen naar boven moest lopen terwijl ze een lift had kunnen nemen, maakte me zo boos, al helemaal omdat ik me geen huis met een lift kon veroorloven. De problemen waren veranderd, maar ze hielden me evengoed 's nachts uit m'n slaap.

Als ik al ooit bang was om ontdekt te worden als clandestien persoon en gedeporteerd kon worden, verdubbelden mijn angsten zich nadat ik papieren gekregen had. In de clandestiniteit moest ik mezelf onderdrukken omdat ik geen publiek leven kon hebben of reageren op het misbruik dat van me werd gemaakt. In feite word ik, nu ik papieren heb, meer gecontroleerd, zowel in mijn publieke als mijn privé-leven. Ik word getergd door verschrikkelijke angsten. Niemand heeft een pistool op mijn hoofd gericht, maar er is die geslotenheid, die onzichtbare omsingeling van de angst om terug te moeten gaan naar het begin, of zelfs gedeporteerd te worden naar Algerije, na al die opofferingen. Eigenlijk betekent die verblijfsvergunning niets; het is een manier van de autoriteiten om je te kunnen controleren. Ik voel dezelfde angst die ik had toen ik nog in de clandestiniteit zat. Ik besepte ook dat ik veiliger was toen ik nog geen papieren had, omdat Algerije geen mensen zonder papieren aanvaardt. Ze kunnen me daarentegen nu makkelijker deporteren omdat ze mijn paspoort hebben waardoor ik meer ben blootgesteld aan deportatie. Daar hoeft ik niemand voor te vermoorden, ontslagen worden is genoeg. Er is ook nog steeds frustratie op het financiële niveau. Natuurlijk

is mijn dagelijks leven ten goede veranderd, omdat een zolder als deze, waar je vredig kunt leven met je familie, in Algerije ongelofelijk duur is. Hier heb ik de zolder, maar de lift niet mogen gebruiken creëert dezelfde frustratie. Als ik zoiets zou zeggen tegen mensen in Algerije, zouden ze zeggen dat ik gek ben, maar wanneer je dit soort problemen direct ondervindt, krijgen ze een nieuwe dimensie. Vergeleken met leven in de clandestiniteit is het nog steeds een vorm van overleven. Je bent niet veilig met een verblijfsvergunning, je kan niet betrokken raken bij politieke projecten met anderen. Als ik deelneem aan een demonstratie, of daar nu rellen aan te pas komen of niet, riskeer ik het dubbele omdat ik een immigrant ben. En wat is het resultaat? Wel, ik kan niet naar een demonstratie gaan als ik dat wil. Het is zo'n verspilde energie om niet deel te kunnen nemen aan acties, hetzij een betoging of iets anders. Ik wil iets doen, maar dat kan niet omdat ik immigrant ben, niet omdat ik iemand vermoord heb of omdat ik een bank beroofd heb, maar door het feit dat ik immigrant ben. Dit is de grootste teleurstelling voor mensen die op zoek zijn naar vrijheid en de hoop op verbetering van hun omstandigheden en die van hun familie.

Leven in clandestiniteit was een fase in de omstandigheden die je moest doorstaan, terwijl immigrant zijn, met alles wat je achter je hebt gelaten in je zoektocht naar vrijheid en de verwezenlijking van je ambities, iets is wat nooit eindigt en waar je nooit aan kunt ontsnappen. Het is een status die je dwingt alle moeilijkheden te doorstaan en te blijven naar verbetering die de onmiddellijke frustratie kan temperen. Hoewel je weet dat je meer frustraties zou opstapelen indien je met eender welk probleem geconfronteerd wordt. Het lijkt me dat het je conditie van immigrant, meer dan die van de clandestiniteit, dag na dag effect op je leven en je perspectieven hebben. Immigrant zijn beïnvloedt elk aspect van je leven, in het bijzonder omdat je er niet voor kiest om te emigreren maar ertoe gedwongen wordt. Wanneer je moet emigreren heb je altijd de hoop dat je je situatie kan verbeteren, maar eigenlijk verander je gewoon je problemen en frustraties. Als je gefrustreerd bent omdat je niet gevoelsle-

ven niet kan leiden of omdat je niet eens water te drinken hebt, kun je de mate van frustratie niet berekenen en zeggen dat dit probleem je meer frustreert dan het andere. Het is exact hetzelfde.

In je leven in de clandestiniteit hoop je dat het eindigt en je deze situatie doorstaat zonder gek te worden, omdat je de hoop hebt dat het zal veranderen. Wanneer je niet langer clandestien bent, besef je dat je problemen er nog steeds zijn.

Misschien is de enige uitweg niet om identiteitspapieren te krijgen waarvan je denkt dat die je zullen helpen, maar gewoon jezelf te zijn, je verlangens te volgen en de frustraties die je altijd vergezeld hebben achter te laten.

EEN TREIN IN DE NACHT

Het is om vele redenen niet aangeraden de nachttrein te nemen. Maar als je haast hebt is het de enige trein die je in een nacht door het hele land brengt. Zo'n trein zit altijd vol met clandestiene mensen die proberen de grens over te steken, mensen vol hoop en wanhoop, net als ik.

Ik heb besloten deze trein te nemen, omdat ik anders gedwongen ben de nacht door te brengen in de kou of te betalen voor een hotel. Het is iets na 1 u 's nachts bij X. Er zitten vannacht maar weinig mensen op de trein en we zitten met drie of vier in de coupé. Zoals gewoonlijk stappen twee of drie groepen jongeren op de trein en sluipen langs de stoelen, duidelijk met duistere bedoelingen. Omdat ik het traject vrij goed ken, hou ik mijn rugzak veilig tussen m'n benen geklemd zodat mijn papieren en geld tegen m'n lichaam zitten. Aangezien ik op straat woon, ben ik behoorlijk voorzichtig. In deze rookvrije coupé zit eveneens een oude vrouw met dozen en koffers die keurig tussen de stoelen geplaatst zijn. Ook zij merkte het vreemde gedrag op. Een uur later merk ik dat iemand, één van de jongeren, achter me gaat zitten. Ik slaap maar half, word dus wakker en zie dat een andere voor me is gaan zitten. Ik kijk ze aan zonder iets te zeggen. Het licht is uit, maar ik raad dat ze ook uitdagend naar mij kijken. Ze moeten ongeveer veertien of vijftien zijn, maar het zijn al volwassenen met hun korte haar en de broek van hun oudere broer en jasjes en schoenen. Ik zie dat ze opstaan en naar het volgende coupé doorlopen. Ik maak gebruik van het passeren van een conducteur en ga naar het toilet om een joint te roken, waar ik behoorlijk stoned van word. Het is hele goeie wiet en ik moet oppassen dat de rook niet ontsnapt.

"*Lafaards.*" De oude vrouw vervloekt diezelfde kereltjes die geprobeerd hebben haar te bedreigen. "Ik sta ook op straat, verdomme!" Ze kijkt me wanhopig aan en ik begrijp dat ze ook mij niet vertrouwt. Het eerste daglicht doet de bergen in de verte glinsteren. Hoewel er een hoop sneeuw ligt, wordt het een mooie dag. Het is vroeg in de ochtend als we aankomen in X. Een groep schoolkinderen die op vakantie gaat, staat op het perron met hun tassen.

De trein gaat weer rijden; nog een paar uur en dan kan ik er uit en iets eten.

Ik hoor de deuren achter me openen en dan zie ik ze. Het zijn er drie, met hoeden, uniformen en een badge op hun jas. Terwijl de eerste de oude vrouw om haar papieren vraagt, wijzen de andere twee naar mij. Er zitten drie passagiers en drie politieagenten in de wagon. “Goedemorgen, paspoorten,” zeggen ze met geforceerde beleefdheid. Ze zijn duidelijk hun werkdag net begonnen, want ik kan de koffie en sigaretten in hun adem ruiken als ze mijn gegevens doorgeven aan het hoofdbureau van politie.

Ik heb last van mijn maag en zweet druppelt van mijn borst en oksels. Ze kijken me enkele minuten aan, vragen mijn gegevens, wachten dan op communicatie van het hoofdbureau. We rijden door een gebied vol met tunnels en er zijn schommelingen. Ik moet rustig blijven, zeg ik tegen mezelf, terwijl ik naar het landschap kijk en probeer de kleuren te absorberen. Ik concentreer me op de stenen huizen en hun karakteristieke daken. Ik bedenk me dat dit de laatste keer zal zijn dat ik kan genieten van het landschap.

Ik vraag me af of mijn partner me geschreven heeft en ik vraag me ook af hoe ze zal te weten komen dat ik gepakt ben.

De jongste agent is niet getrouwd, de anderen wel: ze hebben goed gestreken overhemden. Ze hebben hun vrouw een kus gegeven voor ze naar het werk gingen. Zij zijn jagers en ik ben de prooi. Als de gazelle de tanden van de leeuw in haar nek voelt dringen, verlaat iedere poging tot verzet haar. Ik word plotseling bevangen door een vreemde kalmte. Ik wil lachen en tegen mezelf zeggen: “Uiteindelijk wist ik dat dit moment vroeg of laat zou komen, het ging té goed, maar nu is de dag des oordeels begonnen” Waar zullen ze me heenbrengen? Het is de eerste keer sinds ik er vandoor ben gegaan dat ik aan een dergelijke controle word onderworpen.

Ze hebben duidelijk problemen met de communicatie met het hoofdbureau. De jongste geeft me mijn papieren terug en verontschuldigt zich. Ik kijk hem aan met een blik alsof ik wil zeggen dat ze weten waar ze me kunnen vinden en dat ik niets te verbergen heb.

Terwijl ze weglopen sta ik op om te ontspannen en ga een sigaret roken in het gangetje. Ik vraag me af of ik moet gaan zitten of uitstappen in het volgende station. Maar de weg is nog lang en ik maak geen kans op ontsnappen. Als ze antwoord krijgen van het hoofdbureau komen ze bij me terug. Ik denk aan de mogelijkheden die er nog zijn: aan de noodrem trekken en uit de trein springen, mezelf opsluiten in het toilet en alle bewijslast tegen me vernietigen.

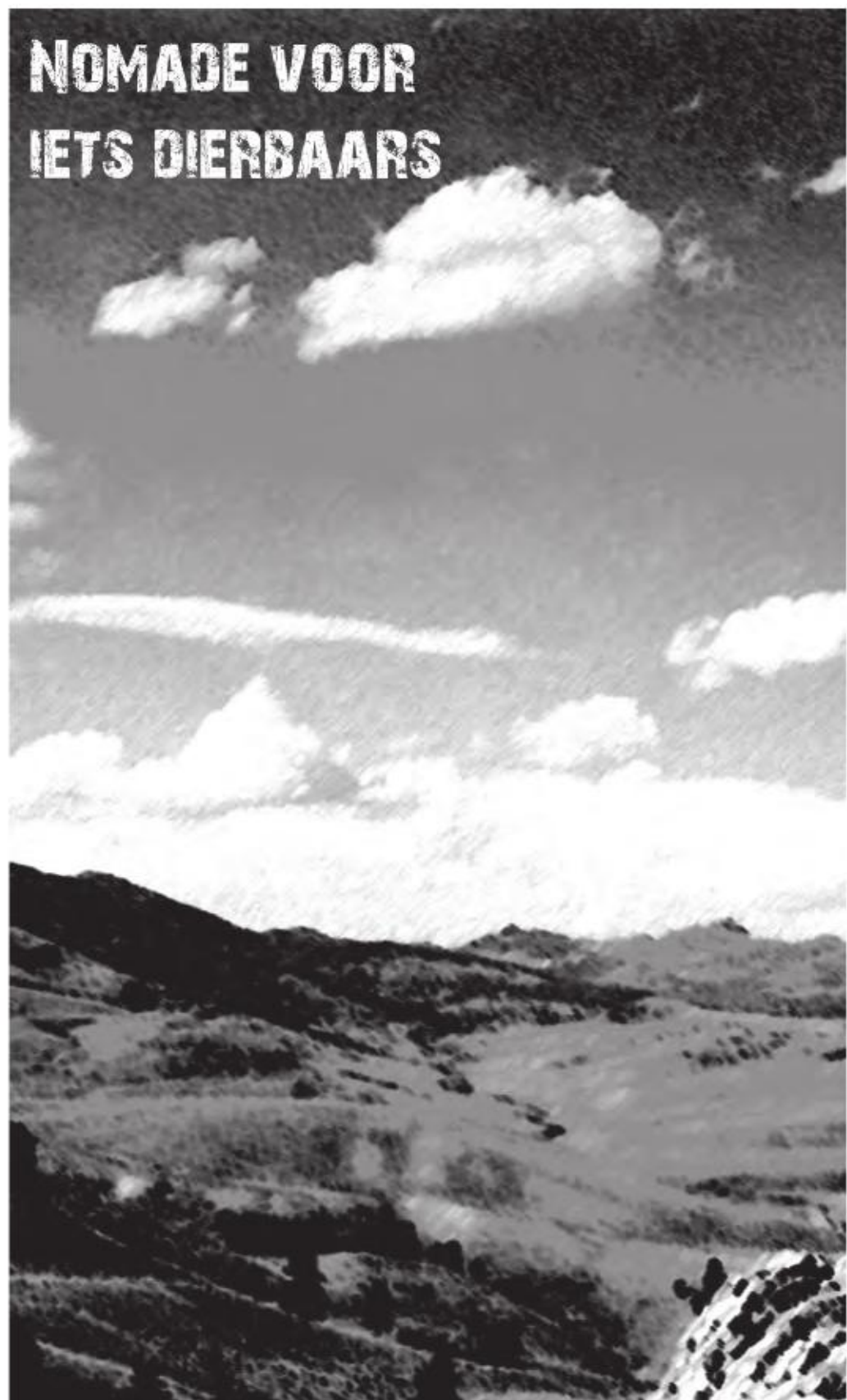
De oude vrouw keek me onderzoekend aan toen de agenten poogden me te identificeren en zag hoe nerveus ik erna was. Wanneer we aankomen bij X, maakt de oude vrouw zich klaar om uit te stappen met al haar koffers. Ik bied haar mijn hulp aan, maar ze slaat die resoluut af, terwijl ik opgelucht zie dat de agenten de trein eveneens verlaten. Binnen een paar uur ben ik bij de grens.

Ik besluit niet te denken aan wat ik hierna moet doen; daar heb ik nog de hele dag voor.

Er zijn geen agenten op het station, maar ik ga liever een stukje wandelen. Ik eet een broodje en tuur naar de zee en haar golven. Het weer is hier prima. Ik geniet van m'n laatste joint. Hij smaakt zo zoet, als vrijheid.

NOMADE VOOR IETS DIERBAARS

Ik heb vaak gehoord dat de gevangenis een tegenslag is voor revolutionairen, omdat degenen die echt overtuigd zijn van de noodzaak van een radicale verandering van het huidige systeem en daarnaar handelen, vroeg of laat in de gevangenis belanden. Het is namelijk duidelijk dat de vijand reageert door zijn messen te slijpen wanneer hij geconfronteerd wordt met een bedreiging voor zijn bestaan, zelfs al is het slechts een mogelijkheid. Telefoontaps, achtervolgingen, intimidatie en iedere andere vorm van aandacht waar de repressie mee kan komen aanzetten, worden steeds concreter en de toezichtkooien omsingelen ons. Als we ervan uitgaan dat 'de situatie onder controle krijgen' niet genoeg is om 'het kwaad' te doorstaan, dan moeten we ons fysiek afscheiden van de sociale context en het gevaar dat we denken dat die inhoudt.

Ik denk dat, zonder paranoïde te worden, met deze situatie altijd rekening gehouden moet worden door iedereen die besloten heeft de vele wegen te nemen naar hun vrijheid en die van anderen. Ik ben er zeker van dat er bijna niets ergers is dan dat we tamelijk onvoorbereid zijn wanneer we met de mogelijke consequenties van onze acties geconfronteerd worden, alsof we ten prooi zijn gevallen aan een droom die plotseling botst tegen de dikke betonnen muren van de werkelijkheid en ons niet meer toelaat te reageren. Ik bedoel niet we op voorhand altijd klaar kunnen zijn voor alles wat er kan gebeuren; maar we moeten op z'n minst denken aan hypothetische manieren om te reageren op bepaalde situaties, om onze verlangens en praktijken te kunnen blijven ontwikkelen en bewapenen.

Ik wijd hierover uit omdat ik al gedacht had aan de mogelijkheid van onderduiken voordat het op mijn deur klopte. Natuurlijk had ik er geen precieze ideeën over, maar het zat in mijn hoofd als een mogelijkheid tussen gecontroleerde vrijheid (de vrijheid die we ervaren wanneer we niet opgesloten zitten) en opsluiting. Ik had me daarom voorbereid op waar ik naartoe zou gaan en hoe. Ik ben het nooit eens geweest met kameraden die leven in de clandestiniteit beschouwen als het ergste dat je kan overkomen; in tegendeel, ik voelde het instinctief altijd al aan als een gelukstreffer en een kans om met-

een te grijpen. Ik heb nooit geloofd dat deze keuze betekende jezelf verschuilen en opgejaagd voelen, verstoken van alle waardigheid en zonder wil om te handelen. En ik heb nooit geloofd dat op de vlucht slaan je verantwoordelijkheden ontwijken betekende: in dit geval was het justitie die de rekening presenteerde en ik heb nooit een contract met hen ondertekend. Ik denk daarentegen dat vrijheid iets kostbaars is, dat het waard is tegen elke prijs te worden verdedigd. Ik beschouwde onderduiken niet als iets dat je beslist zonder rekening te houden met de omstandigheden die ermee gepaard gaan. De kans om deze keuze uit te testen bood zich aan toen ik ofwel die, ofwel de tralies van de bak moest aanvaarden. Voor wat de onbekende dimensie van de clandestiniteit betreft, wist ik in het begin slechts dat het me de mogelijkheid bood vrijelijk te bewegen en naar de lucht te kijken zonder de contouren van de tralies. Deze gedachte, gesterkt door de praktische aandacht die ik er in het verleden aan had besteed, was voor mij voldoende om het besluit te nemen om weg te lopen.

Als ik in een paar woorden zou moeten vertellen hoe onderduiken is, zou ik zeggen dat het is als vertrekken zonder te weten wat je bestemming zal zijn, voor onbepaalde tijd en met een ticket enkele reis. Het is daarom erg verschillend van de reizen waar we aan gewend zijn: het is geen intermezzo tussen voor en na, maar het is een leven lang op weg. Aangezien ik altijd een passie had voor een nomadisch bestaan tot op het punt dat ik het leven identificeer met beweging, werd ik daar niet bang van. Gedurende mijn ondergrondse periode, heb ik de tijd gehad de verschillende houdingen en karakters van mensen naargelang hun gebonden of nomadische manieren, te overpeinzen. Wanneer je onderweg bent, ontmoet je reizigers net als jezelf of mensen die op bepaalde plekken gezetteld zijn. Ik observeerde hoe sommige vrienden die ik maakte, niet in staat zouden zijn verder te leven als ze hun huizen zouden moeten verlaten. Zij die niet van reizen houden worden onvermijdelijk gewoontedieren, hun dagen passen in eenzelfde kader en ze

ontwikkelen sterke, diepe en permanente relaties zoals die alleen kunnen groeien door de jaren heen. Hun leven speelt zich af op een bepaalde plek en neemt daar vorm en gewoonte aan terwijl het zijn betekenis ergens anders zou verliezen. Maar zij wiens natuur nomadisch is, voelen zich niet gebonden aan een plek, ze passen zich makkelijk aan en voelen uit ervaring meteen of de plek waar ze zich tijdelijk hebben gesetteld goed voor hen is of niet. Dit zijn vrij belangrijke aspecten voor mensen die gedwongen worden onder te duiken. Een clandestien persoon kan het zich niet permitteren zich te laten identificeren en weet dat waar hij of zij ook heen gaat, hij of zij de beslissing moet kunnen nemen weer zonder enig dralen te vertrekken. Het is een beslissing die plotseling genomen moet worden omdat dingen even plotseling fout kunnen gaan.

Maar laten we terugkomen op het idee van weggaan zonder te vergeten dat dit soort vertrek een zware last is, omdat we het hebben over de situatie van 'bandiet' zijn, bijvoorbeeld iemand die niet terug kan komen. Wat je achterlaat als je wegloopt is een heel leven dat samengesteld is uit vriendschappen, relaties, geliefde landschappen, bekende geluiden en geuren en dingen waar je veel om geeft. Daarom is het alles wat bijdraagt in het ontwikkelen van je identiteit en dat is geen kleinigheid. De nostalgie naar wat je verloren hebt kan veranderen in pijn: een voortdurende pijn die zo diep en verscheurend kan zijn dat je het heden niet kunt aanvaarden. Ik heb deze pijn ook gevoeld, natuurlijk, maar ik heb het altijd begrensd en mettertijd ingeperkt. En ik kwam eroverheen door mijn vreugde vrij te zijn, klaar om het leven dag per dag te leven en door alles wat zou gebeuren. Uiteindelijk draag je als ondergronds persoon het gevoel in je dat je niets meer in je verleden te zoeken hebt en geen zekerheid hebt wat de toekomst betreft. Afhankelijk van je karakter maakt dit je ofwel ongelofelijk gefrustreerd, ofwel duizel je alleen al bij de gedachte dat je helemaal vrij bent van banden en iemand of niemand kan worden. De keuze is aan jou. Paradoxaal genoeg vroeg ik mezelf vaak af of het dan eigenlijk de clandestiniteit was die de dimensie van absolute vrijheid bood.

Ter conclusie: je moet er klaar voor zijn licht te reizen, zonder je verleden. Je moet nieuw zijn en slechts je enthousiasme en de belofte dat je nooit zal omkijken meedragen.

Dus, iemand op de vlucht komt ergens aan. Zijn of haar eerste gedachte is het creëren van een andere identiteit wat niet alleen het bedenken van een nieuwe naam waarmee je jezelf introduceert, betekent. Het betekent ook dat je een concreet, aannemelijk en legaal leven creëert, om relaties te kunnen smeden en om twijfels die over je persoon zouden kunnen ontstaan te vermijden. Je moet daarom een verleden scheppen waarover gesproken kan worden en tevens een geldige en logische reden verzinnen om op die plek te zijn; je moet de nodige tijd en het tempo respecteren en letten op je uiterlijk opdat het overeenkomt met je nieuwe identiteit. Het is een echte baan die een goed geheugen, timing en energie vergt, en ik moet zeggen dat het helemaal niet makkelijk is om een stuk te acteren en gewend raken aan antwoorden als je bij je nieuwe naam word genoemd. Het is niet makkelijk om over jezelf, je leven en interesses te praten en al helemaal niet als je dat altijd al gedaan hebt, zoals ik, met je kameraden, en niet veel uitleg hoefde te geven, wat soms verkeerd kan uitpakken. Het is treurig om door het leven te gaan als verzamelaar van dromen, als je grootste passie de omverwerping van het huidige systeem en de openlijke strijd tegen autoriteit en onrecht is...

Maar goed, wanneer je over je twijfels en verdenkingen van je gesprekspartner heen bent, zal je over jezelf zitten praten in een mengeling van waarheid en leugens, echte herinneringen en verbeelding; en je moet er rekening mee houden dat je moet onthouden wat je hebt verteld en dat het aansluit bij je nieuwe persoonlijkheid en identiteit. Je moet je woorden en commentaren constant wegen en de reacties, die je bij het zien van bepaalde dingen of het horen van bepaald nieuws normaliter zou geven, altijd verbergen. Met andere woorden, je moet de hele tijd extreem helder blijven en steeds het evenwicht bewaren tussen wie je bent en hoe je jezelf voorstelt. Regelmatig raakte ik in gesprekken verwickeld waarbij de inspanning die het me vergde me te concentreren, me volledig uitputte. In feite

maakt het niet uit in wat voor discussie je terecht komt, het zal altijd een deel van wie je bent en hoe je je tegenover anderen gedraagt onthullen. Bovendien zal het moeilijk zijn om dat vol te houden wanneer je een bijzonder interessant persoon ontmoet en je relatie met hem of haar groeit omdat je het moeilijk vindt om in je rol te blijven en te vermijden dat je wordt ontmaskerd. Natuurlijk zal je je op een gegeven moment behoorlijk ongemakkelijk voelen omdat je weet dat je iemand bedriegt en omdat die je nooit zal leren kennen zoals je werkelijk bent. Het maakt je zenuwachtig omdat een eenvoudig etentje je vriend/in in serieuze problemen kan brengen.

Het identiteitsprobleem met de wetgevers oplossen is daarentegen vele malen makkelijker. Voor hen is het slechts een kwestie van uiterlijk: je moet één van de velen worden, niets meer of minder, en vermijden rond te lopen op ongebruikelijke uren of regelmatig verdachte plaatsen te bezoeken.

Het is een kwestie van concentratie. Zoals ik al eerder zei, vergt het een mate van helderheid die lang moet worden volgehouden. Het is precies die volledige aandacht die je nodig hebt om verzwakkende paranoïa, eindeloze twijfels en algemene stress te vermijden. Je kunt op niets anders vertrouwen dan op de aandacht die je er zelf aan besteed om zeker te zijn dat alles goed loopt en dat de situatie onder controle is. Tevens moet je naar je veiligheid kijken en zorgen dat je altijd vrij blijft.

Wanneer je ondergronds leeft, kan een normale gebeurtenis in jouw ogen als verdacht voorkomen en het is waar dat hoe meer je met achterdocht en doordringendheid naar mensen kijkt, hoe meer je hun aandacht trekt. Plotseling kan het erop lijken dat iedereen naar je kijkt of iemand je volgt. Daar kan paniek op volgen, wat altijd heel moeilijk is om mee om te gaan. De enige manier om over deze schokkende toestand heen te komen, en dit moet je goed begrijpen, is door hoofd en geest koel te houden, je zintuigen te verscherpen en je aandacht te verdubbelen. Daarnaast is het bovendien aangeraden dat je je ogen openhoudt voor wat er om je heen gebeurt. Je moet

in een halve seconde gezichten leren herkennen, in het bijzonder de kenmerken van de mensen om je heen. Je moet een fotografisch geheugen ontwikkelen dat je in staat stelt in een vertrouwde omgeving onmiddellijk een nieuw gezicht op te merken. Een clandestien persoon bekijkt het heden niet door dezelfde ogen als een persoon die niet in dezelfde situatie als hem of haar zit omdat hij of zij de aandacht richt op details die mensen die niet clandestien zijn ontgaan. Toen ik op een dag het plein van een grote stad opliep, zag ik twee agenten in burger die een voorbijganger op heel discrete wijze om zijn papieren vroeg, welhaast verscholen onder een galerij. Het plein was vol mensen en ik besepte dat niemand zich bewust was van wat er gaande was, niet eens de mensen die een paar passen voor me liepen: ik was de enige die zag dat het een identiteitscontrole van de politie was en dat daar twee agenten stonden.

Omdat het moeilijk is lang met deze spanning rond te blijven lopen, moet je een plek hebben waar je naartoe kunt om te ontspannen. De meest belangrijke plek is zonder twijfel die waar je de nacht doorbrengt. Je moet er zeker van zijn dat niemand je daar kan vinden en dat je werkelijk alleen bent op het moment dat je de deur achter je sluit. Daar zit je dan met je boeken, je bemerkings, je voorstellen en vrij van je nieuwe identiteit.

Het is het beste dat de mensen die je ontmoet nooit de precieze locatie weten van waar je woont. Je foto's kunnen de volgende dag in de krant verschijnen en hoe meer mensen weten waar je woont, hoe onveiliger je je zult voelen in dat huis.

Als je de indruk hebt dat een verdachte persoon je heeft achtervolgt en je plek niet langer veilig is, zal je nooit rust hebben tot je er weg bent. Om je plek zo lang mogelijk te kunnen behouden, zou je niet naar winkels, cafés en openbare plaatsen de omliggende omgeving moeten gaan (vroeg of laat zal iemand die je kent je je huis zien binnengaan). Als je naar plekken ver bij je huis vandaan gaat en iemand herkent je, heb je daarentegen genoeg tijd om terug te keren naar huis, je spullen te pakken en te vertrekken. Inpakken is de meest actieve bezigheid in de clandestiniteit, omdat je er altijd voor moet

zorgen dat jij de enige bent die jouw geheim kent. Deze wetenschap geeft je de koelbloedigheid om eender welk initiatief aan te gaan.

Als je de indruk had dat je nooit genoeg tijd had om je interesses te ontwikkelen, dan is in de clandestiniteit tijd wel het enige waar je geen gebrek aan zult hebben. Om frustratie te voorkomen, is het hoe dan ook belangrijk dat je leert op een andere manier rekening te houden met het tijdstip en de plaatsen van je acties. Ik zeg dit omdat toen ik een bepaalde omgeving uitkoos om actief te zijn en besloot spontaan en snel te handelen bij bepaalde gebeurtenissen, ervaarde ik vaak een onmachtig gevoel. Vaak komt nieuws over je eigen land en je kameraden met maanden vertraging, wanneer het al veel te laat is om iets te ondernemen. Wanneer het erop aankomt ergens vandaan verhuizen, heb je bovendien tijd nodig om informatie te verzamelen over je route en transportwijze... Je kunt niet zomaar willekeurig dingen doen. Ik bedoel niet dat je moet vergeten waar je vandaan komt, wat je wel moet doen is er anders naar kijken, door lange termijnprojecten te plannen en aandacht te besteden aan details waar je in je vorige leven geen tijd voor had, zelfs als je wist dat ze belangrijk waren. Bedenk dat je als clandestien persoon de kans hebt om snel te handelen in situaties waar je voorheen niet eens van wist. Ik besepte hoe diepgeworteld mijn idee over grenzen tussen Staten voorheen was en hoe weinig aandacht ik besteedde aan wat er zich 'voorbij die grenzen' afspeelde, omdat ik ook druk bezig was met de vele activiteiten die het leven te bieden heeft.

Wanneer je je perceptie van tijd verandert, verander je tevens je manier van doen. Als je al je uren aan een project besteed en alle bijkomende details leert kennen, dan beseft je dat de tijd die je spendeerde aan het plannen loont en meer betekenis geeft aan iedere minuut. Je gevoelens worden versterkt door de totale spanning van je gehele zijn in wat je doet. Het is een helder bewustzijn die je weghoudt van de afleidende zaken waar de mensen om je heen zich mee bezighouden.

Ik heb de stortvloed bereikt na uren te hebben doorgebracht in de trein, daarna te voet. Het is heet en ik kan voelen dat mijn hemd onder mijn rugzak nat is van het zweet.

Niemand is me over deze weg en door deze kleine vallei gevolgd, wat betekent dat nog steeds niemand weet wie ik ben, waar ik heen ga of wat ik doe.

Ik loop langs de rivier en zoek naar een plek waar ik kan stoppen om mezelf te bevrijden van het gewicht op m'n rug en te ontspannen. Al gauw krijg ik die kans: er is een grote, heldere plas water, omringd door stenen en verderop is wat schaduw onder een paar bomen. Dit is de plek.

Ik ontdoe me van mijn rugzak en al gauw vullen mijn longen zich met lucht; ik haal een paar keer diep adem en zit weer vol energie. Ik kijk vlug om me heen en zie dat ik echt helemaal alleen ben.

Ik ga het water in, stap voor stap, zonder aarzelen, en bereik het midden van de plas. Ik duik erin, laat mezelf gaan in deze omhelzing met mijn gezicht naar de lucht. Ik word omhuld door een sterk gevoel van vrijheid: tegelijkertijd voel ik me een deel van het geheel en vrij van alle banden.

Al snel glijden mijn gedachten af naar diegenen die opgesloten zitten in de gevangenis en hier niet van kunnen genieten.

Natuurlijk is het moeilijk voor me, maar niets kan me doen terugkeren. Momenten als deze en het gevoel dat dit me geeft zijn voldoende om de vermoeidheid te vergeten, het is de zuurstof dat me gaande houdt. Ik probeer dit gevoel in me vast te houden, m'n gesloten ogen gericht op de zon: *nu, waar dan ookt er wereld, ben ik vrij.*

**DE MAN BIJ
HET RAAM**

Jarenlang woonde ik in een klein dorp; een normaal leven, zoals men zegt. School, een baan en veel tijd om aan mezelf, m'n interesses, m'n passies en geneugten te besteden.

Ik zag de wereld door een raam, als een film vol beelden, sommige triest, andere vreugdevol, zonder dat het teveel indruk op me maakte hoewel wat er om me heen gebeurde gewoon het onvermijdelijke scenario was van het leven dat voorbijging.

Vanuit mijn raam keek ik naar het leven van andere mensen en zag hen alsof ze een venster om het mijne waren. Laten we zeggen dat ik te druk bezig was mijn eigen leven te leiden om me te interesseren voor dat van anderen.

Maar ik besepte dat er iets verkeerd zat en dat was ook waarom ik niet verbaasd was toen er mensen protesteerden bij mijn raam of wanneer een gebeurtenis de monotonie van mijn dagen verstoorde. De nieuwsgierigheid en aantrekking die ik voelde voor hen die het landschap van het dagelijkse leven wilden veranderen, dwong me deze mensen op te zoeken, naar ze te luisteren en ervaringen met ze te delen.

Uiteindelijk besepte ik dat ik iets moest doen om de ellende die ik vanuit mijn raam zag, ervan te weerhouden op onherstelbare wijze mijn leven binnen te dringen. Dus sloot ik me aan bij degenen die ik had ontmoet waardoor het leven rondom ons een avontuur werd dat het waard was samen te leven, zonder wetten, privileges of geprivilegeerde personen.

Ik kreeg samen met de anderen die zeker maar met een paar waren in vergelijking met de bevolking van ons dorp, te maken met allerlei problemen en onderwerpen. En we probeerden concrete oplossingen te vinden die zich uiten in ons dagelijkse leven naast onze discussies en voorstellen. We verzamelden en verspreidden informatie vooral over de meest verborgen en lelijkste aspecten waarop de collectieve ellende die ons opgelegd werd, gebaseerd was: we betoogden in de straten en vochten met degenen die ons daarvan wilden weerhouden van, we probeerden te strijden tegen elke vorm van misbruik of we

maakten in ieder geval duidelijk dat niet iedereen passief zou aanvaarden wat de macht ons wilde opleggen.

We hadden misschien erg bescheiden middelen maar we waren gewaard met onze standvastige verlangens en de sterke overtuiging dat er iets, zelfs al was het maar in ons kleine dorp, nooit meer hetzelfde zou zijn of zoals de autoriteiten het gepland hadden. We deelden enthousiasme, ideeën en praktijken voor een behoorlijk lange tijd, wat me tevens de mogelijkheid bood om mijn horizon, ver voorbij de grenzen van mijn kleine dorp, te verbreden en mensen en situaties te leren kennen die vergelijkbaar waren met wat ik ervaarde. Ik besefte dat grote ervaringen niet meer zijn dan de uitkomst van kleine dagelijkse ervaringen: kleine rebellieën halen kracht en moed uit de grotere en geven die samenhang, concreetheid en realiteit.

Toen viel het mozaïek stap voor stap uit elkaar en namen we afstand van elkaar. Sommigen namen ook afstand van zichzelf omdat ze op zoek waren naar een behoorlijke plek in de wereld die ondanks onze inspanningen niet veranderde.

De situatie rondom ons stortte ineen: aan de ene kant was er de meest vastberaden oppositie tegen onze eisen, aan de ander kant werd er gewetenloos gebruik gemaakt van onze acties en ideeën die werden gebruikt om de ellende te vernieuwen, te perfectioneren en te reproduceren voor toekomstige generaties. Er werd ons de kans geboden een actieve rol te spelen in dit ontwikkelingsproces van het bestaande; de gematigde stem van de opstand bijvoorbeeld, en niet weinigen van ons aanvaardden dat. Natuurlijk waren zij niet de eersten die overliepen naar 'de andere kant', noch waren zij de laatsten. Het is geweten dat macht en de kruimels die het kan verspreiden, aantrekkelijk zijn voor diegenen die de ladder naar succes willen beklimmen of simpelweg nooit echt hebben geloofd in de dromen waar ze ooit over opschepten.

We bleven met erg weinig over, de sterken en de properen. Uiteindelijk waren we niet meer zo sterk en waren we niet langer proper. Integendeel, we waren vies... van onmacht, spijt, gebrek aan een

horizons om ons te stimuleren... vies van droef en slecht drinken en van menselijke miserie, groot en klein. Iemands lichaam en geest verging met behulp van psychoactieve mengelingen voor ze in de afgrond van twijfel en wanhoop stortten, ver van de opwindende vrijheid die hen ooit had geraakt. Voor de weinigen die overbleven, verloren de ontradingstechnieken van de ordehandhavers zowel de formaliteiten van het recht als de trucks van het cultureel-democratische theater. Zolang jeugdige uitbundigheid gerecupereerd en gerecycleerd werd tot kalmere meningsvormen, werden zij die nog steeds op de weg van rebellie waren gewoon gezien als een kwestie van publieke veiligheid, een bedreiging voor de rust van het dorpje. Er werd de onderdrukkers daarom meer macht gegeven om hen te kunnen vervolgen.

Wat bleef er nog over van onze hoop en projecten waarvan we dachten dat die de toekomst zouden verlichten?

Ik had terug kunnen gaan naar mijn raam, om te wachten op onverwachte gebeurtenissen die de situatie zouden veranderen. Maar er smeulde daarbuiten nog steeds iets en het was het waard ervoor in beweging te komen, zelfs dicht bij mijn dorp, om een glimp van hoop te kunnen onthullen in de duisternis die me dag na dag omsloot.

Dus vertrok ik, op zoek naar het enthousiasme en de inzet die om mij heen jammer genoeg aan het verdwijnen was. Maar uiteindelijk besepte ik dat mijn verwachtingen over de vernietiging van het bestaande niet werden gedeeld door de mensen om mij heen. Velen van hen waren blij met een paar woorden, met milieu van relaties, die hen de illusie tegen vervreemdende en verwoeste maatschappij gaven. Als gevolg wierpen de projecten en initiatieven die uitgevoerd werden niet werkelijk het dagelijks leven omver, zelfs als de ideeën, gedragingen en praktijken er nog steeds waren.

Ik kwam terug bij mijn raam en zwierf rond langs de horizon, op zoek naar een nieuwe prikkel, een klein teken om opnieuw te beginnen. Maar meestal zag ik in de straten de kleur van de unifor-

men die met een duidelijk antwoord kwamen.

Ondertussen ging ik door met mijn kleine acties en probeerde mezelf ervan te overtuigen dat mijn gevoel en hoop niet vertroebeld waren door de duisternis uit mijn dorp. In feite was het een uiting van verzet en het bewijs dat dingen gedaan kunnen worden zelfs al gingen velen niet verder dan dat. Maar ondanks de vele berichten die ik verspreidde in de wind, was mijn eigen stem de enige echo.

Het was een tamelijk absurde situatie... Ik was op zoek naar wegen om samen te bewandelen met anderen, zelfs als dat inhield dat ik mijn spanning en vaardigheden moest aanpassen aan anderen. Uiteindelijk was er geen antwoord, slechts frustratie, aangezien ik mijn aspiraties had verlaagd tot een dimensie die de mijne niet was.

Tot wat was ik aan het verworden? Misschien een priester op zoek naar zieltjes of eerder een spook of schaduw die tegen de muur oploopt terwijl anderen niet dichterbij willen komen. En wanneer ik echt wrokkig was, zei ik dat ik was veranderd in een slachtoffer van de pest, dat ongeluk bracht, omdat ik een gezworen vijand van orde was. Uiteindelijk concentreren de repressieve krachten hun aandacht op de weinigen die niet opgeven, gezien het feit dat ze niet veel andere doelwitten over hebben. Ik maakte een keuze. Ik zou het onvermijdelijke feit dat ik werd bespioneerd niet accepteren, noch zou ik mijn aspiraties en acties niet meten naar wat de opgelegde omstandigheden voor elkaar kregen. Controle en dwang verstoren ons leven al genoeg, ik vond het onacceptabel om mijn eigen controleur te worden.

Dus besloot ik mezelf niet langer te laten opsporen. Ik besloot dat mijn tijd, ruimte en ervaringen het niet verdienden om voer te worden voor de eetlust van mijn vijand. Toen ik deze keuze maakte wist ik dat het een avontuur zou zijn dat niet noodzakelijk het einde was, maar dat me in een nieuwe, unieke en onveranderlijke situatie zou brengen, waarin ik mijn verlangens en activiteiten zou koesteren. Ik zat liever in een parallelle dimensie die me de mogelijkheid bood

te zoeken naar compleetheid en vrijheid van beweging die mij ontbeerde: andere plaatsen, andere instrumenten en andere omstandigheden om mijn ideeën, die mijn leven al zolang hadden getekend, te kunnen blijven beklemtonen.

Soms kom ik terug bij het raam, maar ik weet dat mijn zicht veel verdere horizons bereikt dan die ik in het begin kon zien.

ERVARINGEN VAN EEN DANSPARTNER

*Ze hebben zwarte vlaggen van hoop
en melancholie is hun danspartner
Ze hebben messen om het brood van de vriendschap te snijden
en bloed om het vuil weg te wassen.*

- Leo Ferré, Les anarchistes

Ik heb de gelegenheid gehad om voor korte periodes een soort verbanning mee te maken: onderduiken, gevangenis en deportatie. Hoewel het allemaal omstandigheden zijn die opgelegd worden door de repressie, verschillen ze toch erg van elkaar. Ik ga erover praten aangezien het experimenten met vrijheid zijn.

Ik heb echter de bedoeling om de gedachten die deze omstandigheden in me opwekten uiteen te zetten, eerder dan de praktische aspecten ervan te beschrijven. Ik ga het hebben over de 'innerlijke' dimensie en daarna zal ik proberen wat algemene conclusies te trekken. Ik heb het liever zo. In feite neig ik er naar de ideeën en gevoeligheden te herinneren die ik ervaar bij de vele gebeurtenissen. Ik bedien me van een verhalende en verstaanbare discussie en korte noten. Soms zal ik de woorden van anderen citeren, maar alleen maar omdat deze woorden voor mij op die gelegenheden van doorslaggevend belang waren. En alleen een verre echo uit de eigen ervaring van de lezer zal hem toelaten deze noten te onderscheiden van een loutere literaire oefening. Mijn meest extreme ervaring gaat niet over angst of vrijheidsberoving. In één van zijn gedichten van de Eerste Wereldoorlog schrijft de dichter Ungaretti dat hij zich op een dag voelde alsof hij 'gedwee als een vezel in het universum' was. De dichter gebruikte deze uitdrukking echter om te zeggen dat hij dacht dat hij deel was van het universum, terwijl mijn ervaring shockerend en verbijsterend was. De woorden van Ungaretti schieten me voor de geest als de meest gepaste (wanneer je hart bonst, bepaalde overeenkomsten van geest je ideeën binnenduwen in het vreemde universum dat intuïtie genoemd wordt). Trots veranderde ik 'gedwee' in 'breekbaar' en probeerde mezelf te overtuigen dat het eigenlijk dat woord was dat de dichter had geschreven. Maar ik voelde me niet alleen 'breekbaar', ik was ook 'gedwee'. Waarom?

Ik was verdwaald in een bos. Ik zocht naar een uitweg maar viel van een rotswand. Gelukkig verhinderde mijn rugzak dat ik mijn rug brak, maar ik had zo'n pijn dat ik een nacht en een dag bewegingsloos bleef liggen op de bedding van een uitgedroogde rivier. Al snel was mijn eten en water op. Dagenlang probeerde ik te klimmen en een plek te vinden waar ik me kon oriënteren. Dan regende het een hele nacht. De vierde dag ging voorbij. Ik had niet alleen honger, ik was niet alleen erg moe, ik begon ook een vreemde innerlijke duizeligheid te voelen. Op een bepaald punt begonnen de verschillende aspecten van mijn karakter met elkaar te discussiëren alsof ze verschillende personen waren. Hun dialogen waren zo realistisch dat ik elke keer wakker werd nadat ik in slaap gevallen was met mijn benen om een boomstam gebonden om te verhinderen dat ik zou vallen, ik niet kon zeggen of ik echt iemand had ontmoet of ik gewoon had gedroomd. Twee stemmen kwamen het meeste voor: de pessimistische en de optimistische stem. De pessimistische stem viel het opgelaten vernuft van de optimistische stem aan met argumenten die ik nooit zal vergeten. De twist ging vooral over de relatie tussen mens en natuur. De optimistische stem interpreteerde de vormen van het bos (takken van bomen, paden tussen de struiken, etc.) als tekenen van een uitweg en schepte moed. De pessimistische sneerde naar dit geruststellende antropomorfisme en stelde dat een bos geen tekens geeft, een bos is. Maar de optimistische gaf niet op; integendeel, hij begon voor zichzelf godheden als reisgenoten te scheppen. Toen ik weggleed op een hellende rots, tientallen meters naar beneden, voelde ik met echt als 'gedwee als een vezel in het universum'. Plots beseftte ik dat vrijheid vaak niets meer is dan een kwestie van... evenwicht. Zo veel verlangens, projecten en discussies over de kracht van het individu om zijn leven te veranderen: een paar centimeters verder en alles was voorbij geweest. Pathetisch speet het me dat ik de wereld, op wiens broze grenzen ik aarzelend bleef voortschuifelen, niets zou kunnen schrijven. Ik raakte er sterk van overtuigd dat woorden een geneesmiddel zijn (de Grieken bedoelden ze beiden als geneesmiddel en vergif) die ons gescheiden houden van het absoluut

andere dat de Natuur is. Wilde natuur is niet zoals die wordt afgeschilderd in primitivistisch geïllustreerde blaadjes. Integendeel, het is een angstaanjagende plek, omdat het 'stom' is - een plaats van totale verbinding en tegelijkertijd van absolute eenzaamheid. Extreme eenzaamheid is ook een geneesmiddel omdat het een relatie is waaraan anderen deelnemen in de vorm van afwezigheid. Terwijl ik op de rotsen van die uitgedroogde rivier lag, dacht ik na over wat mijn kameraden gezegd zouden hebben over die omstandigheid. Ik lachte hartelijk. Mijn kameraden...

Woorden als geneesmiddel. Ik ervoer mijn meest intense relatie met theorie in de nacht dat ik een boek van Hegel moest gebruiken om een vuur aan te steken. Ik kan mijn aarzeling niet beschrijven toen ik de bladzijden uitscheurde, noch kan ik mijn gedachten rond het vuur of het licht die de dialectiek van Hegel zag door de ongebruikelijke manier waarop die gebruikt werd, beschrijven. Ik besepte dat niet toevallig Heraclitus de duistere, in de vlammen van vuur de gevoelige uiting van dingen die werkelijkheid worden zag.

Kafka zegt dat logica niet kan weerstaan aan diegenen die willen blijven leven. Ik besliste dat elke keer dat ik met zekerheid sprak over de strijd en over radicale projecten, ik me altijd zou herinneren wat ik voelde toen ik op die rots lag.

Het leven met haar noodzakelijke illusies heeft me altijd weggehouden van het bewustzijn van mijn 'gedweeheid' tegenover de wereld. In feite had ik niets kunnen doen mocht zo'n bewustzijn levend zijn geweest. Wat kunnen we vernietigen en wat kunnen we opbouwen als we niet weten of we er de volgende moment wel zullen zijn? Toen ik in de gevangenis zat of onder huisarrest stond heb ik mezelf beloofd dat ik vele dingen zou doen eens mijn gevangenschap voorbij was. Uiteraard was dat niet zo. Het leven slurpt je op en doet je klappen die je incasseert vergeten. Maar ik besepte dat het gevoel van leegheid dat ik in dat bos ervaren had me doordrongen heeft zoals een aantekening die elke bevestiging die ik doe heimelijk vergezelt. Als ik vaker naar die rotsige demon zou luisteren, zou ik veel minder praten.

Op die ruwe rotsen waar adelaars hun nesten bouwen giste ik hoe sterk de gedachte aan zelfdoding zou kunnen zijn. De idee dat je op elk moment vaarwel kan zeggen aan de wereld maakt het leven prachtig. 'Ga voort, durf verder, niemand kan je dwingen om te leven!': met de hardnekkige stem van die demon kunnen we elke vijand aan. In feite stort alle chantage op het scherpe punt van dit soort bewustzijn in elkaar. Op de rand van een aantrekkelijke rotswand, in de absolute leegte waar fictie verdwijnt en het enige wat telt echt telt, ontmoette ik vrijmoedige liefde.

Met andere woorden, de optimist overwon met redenen die de rede niet kent. Toen op een nacht in de regen een soort van kosmische stem (mijn persoonlijke Mephistopheles) me een verdrag voorstelde, voelde ik een niet te onderdrukken euforie: 'Als je afziet van je ideeën zal ik je uit dit bos leiden.' Ik zei euforie, dat is wat ik voelde toen ik het aanbod weigerde. Nog steeds retorisch terwijl hij ijlt, zullen sommigen zeggen. Uiteindelijk onthullen ook onze hallucinaties wie we zijn.

Het kan vreemd lijken, maar mijn ervaringen toen ik in de clandestiniteit zat zitten allemaal daar, in de ervaring waarover ik je net verteld heb. De rest is een reeks details. We herinneren alleen echt wat ons shockeert.

Luisterend naar mijn verschillende zelden die in het bos ruzie maakten, begreep ik de betekenis van Nietzsche's uitspraak dat wat we 'Ik' noemen alleen maar een grammaticale illusie is, dat ons leven gewoon een ruimte is waardoor ontelbare conflictueuze entiteiten gaan. Daarna begon ik vaak na te denken over het concept van identiteit.

Wat ons echt bang maakt is ons gebrek aan controle over wat ons omgeeft. Ik ben er zeker van dat de paar dagen dat ik in de bossen doorbracht met veel meer geraakt hebben dan de maanden die ik in de gevangenis versleet. In de gevangenis is of lijkt alles onder controle te zijn. Zo was het alleszins in de omstandigheden toen ik daar zat. Uiteraard wordt je vrijheid afgepakt en haat je je cipiers; maar alles herhaalt zichzelf op dezelfde manier. Jij aan de ene kant, zij aan de andere kant en je voert je minimale project uit. Er is met andere woorden een code. Er is een groot verschil tussen de gevangene die

deze code in zich opneemt tot op het punt dat hij een deel wordt van de totale instelling en de gevangene die de code niet kan aanvaarden. Maar zelfs de meest vastberaden rebel gebruikt bepaalde codes. Maar op bepaalde momenten storten alle codes in omdat niets, zelfs niet ons gebrek aan vrijheid, nog zeker is. Ik denk dat het ontbreken van alle zekerheden tot krankzinnigheid kan leiden. In die zin snapte ik beter wat een radicale kritiek van de psychiatrie is.

Vaak werd ik plots wakker met de angst geen water te hebben (en in zo'n gevallen is het altijd een groot plezier geweest een fles naast mijn bed te vinden), maar ik heb daarentegen bijna nooit over de gevangenis gedroomd.

Wat het concept van identiteit betreft is de conditie van clandestiniteit een merkwaardig experiment. Het kan heel wat nuttiger zijn dan een hoop filosofieboeken. Coeurderoy zei dat we onze naam elke dag moeten kunnen veranderen. Dat is ook wat ik zei tegen de flikken toen die mij ondervraagden en ik voegde toe dat het concept van identiteit autoritair is. De niet zo ontspannen reactie van de flikken toonde me duidelijk hoezeer identiteitscategorieën de centrale steunpilaar is van de overheersing.

Wat is identiteit?

Een bepaald beeld dat opgebouwd werd met een aantal elementen speelt haar rol in onze dagelijkse relaties. Ons verleden en wat anderen weten over ons worden vrij gewoondelijke aspecten en normaal denken we er niet zoveel over na. Wanneer we intiem worden met iemand, openen we wat ons het meest dierbaar is voor hem of haar, onze gevoelens en ideeën die in zichzelf een verhaal dragen. Een clandestiene persoon moet daarentegen voortdurend zijn of haar identiteit creëren die coherent moet zijn om niet verdacht te zijn. Wanneer aan een naam die niet de jouwe is, is een erg bijzondere ervaring die voor sommigen misschien onmogelijk is (misschien omdat het erg lijkt op het 'Ik is een ander' van een clandestiene van de poëzie, Rimbaud). Een interessant en nuttig aspect van deze conditie is dat

het je helpt om een basisvaardigheid te ontwikkelen. Het leert je om over jezelf te praten met extreme oprechtheid zonder details over je leven te vermelden. Het is niet zozeer een vermogen tot abstraheren dan wel de vaardigheid om onze ervaringen te transformeren tot een distillatie van gedachten en emoties. Een ander concept van identiteit is misschien wat er overschiet na dit distillatieproces. In de loop van deze innerlijke alchemie moet je soms iets belangrijks wegslijten en dat kan pijnlijk zijn. Omwille van mijn 'karakter' viel het me bijvoorbeeld zwaar om af te zien van het publieke aspect van mijn subversieve activiteit. (Ik gebruik aanhalingstekens omdat ik de zinnen in de aantekeningen van Valery niet kan vergeten waar hij zegt dat wat wij karakter noemen iets tijdelijks is.) Zeker, een kameraad die op de vlucht is denkt altijd aan zijn risicovolle identiteit en hoe hij zich kan betrekken in de projecten van andere kameraden (herinneren ze mij nog?). In dit geval neemt coherentie, die in sociale relaties een waarborg is voor de 'regelmatigheid' die ons behoedt voor angst en chaos en die vaak veel minder vanzelfsprekend is dan het zou lijken, een erg bijzondere dimensie aan. De spanning tussen theorie en praktijk bevindt zich op een meer innerlijk niveau. Deze coherentie kan soms bereikt worden door een hoge prijs te betalen op het affectieve terrein. Ik koos ervoor niet te rigide te zijn toen ik de clandestiniteit in moest (zoals bewezen werd door het bezoekje dat de politie me enkele maanden later bracht...). Maar ik kan gissen hoe je jezelf kan openen en sluiten door voortdurend aandachtig te zijn. Ik begrijp de kameraad die zegt dat hij alleen in de clandestiniteit authentieke vrijheid gekend heeft, toen hij incognito doorheen landen en bevolkingen reisde. Ik proefde daar een beetje van, die avond op een heuvel, toen ik de lichten van de stad zag op de afstand van een voortvluchtige. Diegenen die verbannen zijn kunnen hun conditie doen omslaan en bandieten worden.

Je aandachtigheid (voor het gebied waarin je je beweegt, voor je uiterlijk en gedrag en voor ongewild contact met kameraden) kan je niet improviseren omdat het noodzakelijkerwijze tijd en energie

vraagt. Maar andere kameraden met meer ervaring dan mij kunnen dit veel beter uitleggen.

In verband met de gewaarwording van je identiteit zijn ondergedoken zijn en opgesloten zitten in de gevangenis erg verschillende condities. Ik herinner dat ik een diepe en bijna euforische vreugde voelde toen ik vanuit mijn cel begon te schrijven naar mijn kameraden waar ik al lange tijd geen contact meer mee had gehad. Ik schreef met 'mijn' naam, ik ontving brieven en praatte over opgedane ervaringen en toekomstige projecten: dat alles vulde mijn hart en dagen met vreugde. Kameraden praten over gevangenen, organiseren solidariteitsinitiatieven en maken hun ideeën publiek. Ondergedokenen zijn alleen maar meer geïsoleerd. Hun coherentie is trots en moeilijk omdat ze geen extern inzicht kunnen hebben. Moge de zwerfenden herinnerd worden.

Ondergedoken zijn is een ervaring van sterke relaties en medeplichtigheden maar ook van grote eenzaamheid. De demon van de nostalgie komt vaak op bezoek en brengt herinneringen met zich mee die je als begraven beschouwde: een verre jeugdvriend, de geur van de winkel waar je als kind naartoe ging, het meisje waarop je als tiener verliefd was of misschien de knappe vrouw die gisteren voor je neus voorbijliep. En dan de woorden, plaatsen, liederen, alles lijkt samen te zweren om je nostalgisch te doen voelen.

Nostalgie is een vreemde wereld omdat het zelfs een dom Sanremo liedje zoet kan doen klinken voor een anarchist...

Iedereen kent het verschil tussen nostalgie en droefenis. Nostalgie is een duistere sensatie, maar wel duister dat je iets geeft. Heb je ooit opgemerkt dat sombere mensen een verwarde en angstvallige vriendelijkheid hebben? Ze zijn ingehaald door nostalgie naar hun verleden en ontwikkelen een bijzondere gevoeligheid voor onbekenden alsof ze de leegheid wilden vullen met een belofte van geluk. Ondergedoken leven is min of meer zo.

De tekst van Ferré die ik aan het begin citeerde, komt me terug voor de geest. Vreemd genoeg vond ik die tekst terug op een muur. Het was geschreven met een viltstift. Het is zonderling dat anarchisten

worden afgeschilderd als nostalgische lui, niet? 'Ze hebben zwarte vlaggen van hoop / en melancholie is hun danspartner'... Wel, ik denk dat ondergedoken leven me zo heeft gemaakt: mijn onherleidbare optimisme is meer melancholisch geworden, alsof het begeleid werd door een zigeunerwijsje.

De homologatie van activiteiten en gestes maakt alle kritiek meer en meer onschadelijk. We krijgen vaak de indruk dat spreken geen zin heeft. Vanuit dit gezichtspunt waren ondergedoken leven en opgesloten zitten in de gevangenis voor mij allebei erg verschillende ervaringen. In de gevangenis ervoer ik de kracht van woorden. Op een bepaalde manier spreken tegen de cipiers, de directeur en de administratie of met andere gevangenen praten tijdens de 'socialiseringstijd' heeft praktische gevolgen. Rebelse woorden zullen vermoedelijk actie brengen en daarom worden ze gevreesd.

Als je in de clandestiniteit zit, is de kracht van woorden soms beperkt. Niet alleen omwille van veiligheidsredenen. Het kan gebeuren dat je twee keer nadenkt voordat je spreekt omdat het kan zijn dat wat je zegt lijkt alsof je de les spelt, omdat het niet in de praktijk kan gebracht worden (in het bijzonder wanneer anderen zichzelf publiekelijk zouden blootstellen terwijl jij dat niet kan). Daarom verkies je te zwijgen, tenzij je een nieuwe vorm van medeplichtigheid in een gemeenschappelijk project vindt. Uiteindelijk ben je vrijer om te handelen omdat je bevoordeeld bent tegenover de vijand; die weet niet waar je bent...

In sommige nog bestaande primitieve gemeenschappen bestaat er een vorm van bestraffing die zij als het ergste zien. Het is noch fysieke folter, noch opsluiting of verbanning. Wanneer iemand bijzonder zware en afkeurenswaardige daden stelt, reageert de gemeenschap door hem te behandelen alsof hij niet bestond. Ze kijken niet naar hem, ze spreken niet met of over hem. De leden van de gemeenschap maken hem voor een bepaalde duur onzichtbaar. Ze zeggen dat dit een onverdraaglijke straf is. Onze individualiteit is opgebouwd uit en vervuld met een voortdurend spel van communicatie en wederzijdse herkenning. We zijn onzichtbaar voor elkaar wanneer elk

zich schuldig voelt door onze aanwezigheid die lastig en anoniem geworden is door de homologatie die ons verhindert banden te smeden en oprecht zonder bemiddeling te spreken.

Dit is erg gelijkaardig aan de conditie die miljoenen illegalen in de wereld ervaren, vooral de economische vluchtelingen van de kapitalistische slachting. Ze zijn onzichtbaar en gedwongen om als schaduwen te schuifelen langs de muren van de metropolen om te boeten voor de schuld armen en buitenlanders te zijn. Illegalen maken ons bang omdat we via hen onze precaire conditie inzien, ontworteling en onderwerping aan een gigantisch productief en technologisch apparaat dat buiten onze controle ligt terwijl we ons van de ene materiele nood naar de volgende haasten terwijl de betekenis ons ontsnapt.

Ik ben blij dat dit boekje ook de ervaring van iemand die ondergedoken is om andere redenen dan die van vele kameraden uiteenzet. Dit betekent niet dat we de verschillen moet uitschakelen, maar dat we een radicale kritiek moeten formuleren op grenzen en identiteitsdocumenten vanuit een sociale invalshoek. Jammer genoeg was de idee om de categorieën van de overheersing omver te werpen (werker/werkloze, burger/vreemdeling, legaal/illegaal, onschuldig/schuldig) in de eerste plaats ons idee en niet een echte trend. Categorieën moeten vernietigd worden in de strijd; het volstaat niet om gewoon te claimen dat ze niet bestaan. De conditie van miljoenen legaal gezien onbestaande mannen en vrouwen zoals een bekende gediensstige Italiaanse politieke wetenschapper hen noemde, zou een pijnlijke maar geduchte gelegenheid kunnen zijn om alle collectieve en autoritaire identiteiten te vernietigen. Diegenen die onzichtbaar zijn omdat woorden en relaties hen ontzegd worden zijn vaak op zoek naar één of andere collectieve identiteit als manier om zich te verdedigen. Daarom bestaat er zoiets als fundamentalisme, een speculatief product van de ontkenning van verschillen door het kapitaal. Een discussie over haar sociale oorzaken dringt zich op omdat het vaststaat dat het niet met intellectuele bewijsvoeringen over het niet-bestaan van god is dat het mogelijk wordt om een praktische kritiek op religie te formuleren. De nood aan gemeenschappen in een wereld

waarin de enige gemeenschap die van de consumentenkoopwaar is, wordt alsmear sterker en wordt makkelijk gemanipuleerd door nationalistische en fundamentalistische gesels. De onzichtbaren die omringd worden door haat en onverschilligheid, vrouwen en mannen die tegenover een ultimatum staan, worden alsmear talrijker: ze worden ofwel onderworpen en gedwongen te integreren ofwel gedeporteerd. Gemeenschappelijke gronden voor rebellie, vanuit onmiddellijke noden om verder te gaan, zijn veel meer dan solidariteit. Onze vrijheid staat op het spel omdat het erg waarschijnlijk is dat de mogelijkheid van sociale oorlog wordt omgevormd tot de zekerheid van een 'raciale' oorlog. Het is in de overweldigende chaos van talen en culturen dat de nieuwe banden moeten gesmeed worden en de nieuwe deserties moeten gebeuren...

Hoe is het mogelijk onzichtbaar te zijn voor de macht en haar bewakers - met andere woorden, hoe is het mogelijk om identificatie te trotseren - en tegelijkertijd sociaal zichtbaar te zijn? Ik denk dat dit het centrale probleem is dat alle clandestiene kameraden aangaat. Ik denk ook dat we kunnen beginnen te praten over onze zwervende kameraden, vanuit de conditie van zwerven op grote schaal, zodat onze kameraden minder ver van ons vandaan zijn.

INHOUDSTAFEL

Inleiding	p. 5
Laten we erover praten	p. 8
Jezelf op de achtergrond houden	p. 12
Van terugslag naar vooruitzicht op leven	p. 18
Reisaantekeningen	p. 24
El Melfi	p. 34
Op de vlucht voor de gevangenismaatschappij	p. 38
Je frustraties kwijtraken	p. 46
Een trein in de nacht	p. 66
Nomade voor iets dierbaars	p. 70
De man bij het raam	p. 80
Ervaringen van een danspartner	p. 86